

Statens plikt etter EMK til å ivareta fornærmedes interesser i straffesaker

Kandidatnummer: 596

Leveringsfrist: 25. april 2013

Antall ord: 16 423

Innholdsfortegnelse

1	INNLEDNING	1
1.1	Oppgavens tema og aktualitet.....	1
1.2	Rettskilder og metode	4
1.3	Videre fremstilling.....	5
2	PÅLEGGER EMK STATENE EN PLIKT TIL Å IVARETA FORNÆRMEDES INTERESSER?	6
2.1	Grunnlaget for de positive forpliktelsene som ivaretar den fornærmedes interesser i straffesaker.....	6
2.2	Nærmere om bestemmelsene i EMK som inneholder slike positive forpliktelser	9
2.2.1	EMK artikkel 2	10
2.2.2	EMK artikkel 3	11
2.2.3	EMK artikkel 8	12
2.2.4	EMK artikkel 6	13
2.2.5	EMK artikkel 13	16
3	HVILKE TYPE FORPLIKTELSE ER DET TALE OM?	18
3.1	Lovgivning.....	18
3.2	Etterforskning	23
3.2.1	Etterforskningsplikten etter EMK artikkel 2	23
3.2.2	Etterforskningsplikten etter EMK artikkel 3 og 8	35
3.3	Beskyttende tiltak	38
3.4	Prosessuelle rettigheter	44
4	ENKELTE OVERORDNEDE FORHOLD	49
4.1	Statens skjønnsmargin	49
4.2	”Effektiv beskyttelse” som vurderingsmoment	50

4.3	Avveining mellom ulike forhold og interesser	51
4.4	Terskelprinsippet	54
5	AVSLUTNING.....	56
6	LITTERATURLISTE	58
6.1	Bøker.....	58
6.2	Lovgivning.....	59
6.2.1	Traktater.....	59
6.3	Dommer	59
6.3.1	Internasjonale dommer	59
6.4	Forarbeider.....	68
6.4.1	NOU	68
6.5	Erklæringer	68

1 INNLEDNING

1.1 Oppgavens tema og aktualitet

Problemstillingen for denne oppgaven er om Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen¹ (heretter forkortet EMK) gir statene forpliktelser til å ivareta fornærmedes interesser i straffesaker og den eventuelle rekkevidden av disse forpliktelsene.

I 2006 ble det fremmet forslag til endringer i straffeprosessloven fra 1981 til fordel for den fornærmedes interesser. Utvalget som ble satt til å utarbeide forslaget uttalte i forarbeidene at fornærmedes rettigheter til da ikke hadde vært reflektert i tilstrekkelig grad i lovverket – ettersom den fornærmede etter norsk lovgivning først og fremst ble ansett som et vitne. Utvalget mente det derfor var nødvendig å fremme flere nye lovforslag som skulle styrke fornærmedes rettigheter.² I den forbindelse la forarbeidene til grunn at internasjonal menneskerettslig lovgivning gir den fornærmede rettigheter som medlemsstatene må etterfølge. Dette kommer blant annet til uttrykk slik:

”I utvalgets mandat er det understreket at utvalget skal påse at lovforslaget ligger innenfor rammen av Norges folkerettslige forpliktelser. Folkerettslige forpliktelser er relevante for utvalget arbeid på to måter: Dels må norsk lovgivning oppfylle internasjonale forpliktelser knyttet til fornærmedes stilling i straffeprosessen. Dels kan internasjonale forpliktelser, for eksempel i form av rettigheter for den siktede, begrense utvalgets forslagsfrihet”.³

FN har vært aktiv i utviklingen av fornærmedes interesser, og FNs generalforsamling vedtok i 1985 en erklæring (heretter forkortet 1985-erklæringen) om grunnleggende prinsipper og rettigheter for ofre for kriminelle handlinger og maktovergrep.⁴ Denne

¹ Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen (1950)

² Jf. NOU 2006:10 s. 16

³ Jf. NOU 2006:10 s. 79

⁴ Jf. General Assembly resolution 40/34 ”Declaration of Basic Principles and Justice for victims of Crime and Abuse of Power” (1985)

erklæringen har siden vært det mest omfattende og innflytelsesrike dokumentet på et internasjonalt nivå om ofre for straffbare handlinger.⁵ Før erklæringen var fokuset rettet mer mot ofrenes rolle som en del av forebyggende strategier mot kriminalitet, og dermed ikke på ofrenes rolle som sådan.⁶ Av denne grunn ble 1985-erklæringen omtalt som ofrenes ”Magna Carta” – ettersom den anerkjente offerets plass, rolle og forventninger i det strafferettslige systemet på en måte som ikke var blitt gjort tidligere.⁷

Også Europarådet – hvis medlemsstater har vedtatt EMK – har utarbeidet flere ikke-rettslig bindende erklæringer om ivaretagelsen av fornærmedes interesser⁸, samt én rettslig bindende konvensjon om dette temaet⁹.

Denne internasjonale utviklingen, samt de nevnte norske forarbeidene til endringer i straffeprosessloven, illustrerer aktualiteten av oppgavens tema og problemstilling – om statene i henhold til EMK har et internasjonalt menneskerettslig ansvar overfor de fornærmede til å ivareta deres interesser i straffesaker.

Med ”fornærmede” menes i denne oppgaven først og fremst den som har blitt rammet av en straffbar handling, men også andre som mer indirekte har lidt skade som følge av straffeovertrædelsen og de etterlatte som har mistet sine nærmeste omfattet. En slik forståelse av begrepet er lagt til grunn i norsk rett, både i teori og rettspraksis.¹⁰ Verken EMK eller Den europeiske menneskerettighetsdomstolen (heretter forkortet EMD) har

⁵ Jf. Hall (2010) s. 63

⁶ Jf. Hall (2010) s. 63

⁷ Jf. Hall (2010) s. 63

⁸ Recommendation R (85)11 on the position of the victim in the framework of criminal law and procedure (1985), Recommendation R (87)21 on the assistance to victims and the prevention of victimization (1987) og Recommendation R (2002)5 on the protection of women against violence (2002)

⁹ Convention on the compensation of victims of violent crimes (1983) og Convention on action against trafficking in human beings (2005)

¹⁰ En mer omfattende redegjørelse av det norske fornærmede-begrepet følger blant annet av Robberstad (1999), Andenæs, (2009), Hov (2007).

noen definisjon av begrepet fornærmet. Det er derfor naturlig at oppgaven i det følgende anvender den nasjonale forståelsen av begrepet. Det understrekes at en slik forståelse medfører at oppgaven først og fremst omhandler konflikter mellom privatindivider.

Med ”forpliktelser” menes de plikter staten etter EMK er rettslig pålagt å overholde. EMK er bygget opp slik at det kan se ut til at staten kun plikter å avstå fra å gjøre inngrep i individenes rettigheter og friheter etter konvensjonen. Praksis fra EMD de siste 30 årene viser imidlertid at det ikke lenger er like vanlig at statene gjør inngrep i rettighetene som det var tidligere, men at det heller har blitt mer vanlig at individene seg i mellom krenker hverandres rettigheter.¹¹ EMD og EMK har av derfor utviklet seg i takt med disse omstendighetene og sikrer at individene i dag har et effektivt menneskerettighetsvern ved alle tilfeller av inngrep, ikke kun en rett til frihet fra inngrep begått av staten, jf. nedenfor.

Utgangspunktet etter alminnelig internasjonal rett er imidlertid at staten kun kan bli ansvarlig for statens egne handlinger eller unnlatelser som strider mot en internasjonal regel – altså statlige inngrep i individenes rettigheter.¹² For at en stat skal kunne bli internasjonalt ansvarlig for handlinger som er foretatt mellom to privatpersoner, må det derfor foreligge særlige regler om dette. Det er i denne forbindelse EMD skiller mellom såkalte positive og negative forpliktelser. Utviklingen av statens positive forpliktelser i EMDs praksis gir nettopp slike særlige regler som medfører at staten også kan ilegges ansvar i konflikter mellom individene.¹³

De negative forpliktelsene utgjør den tradisjonelle plikten for statene til ikke å gjøre inngrep i de nedfelte rettighetene og frihetene som følger direkte av konvensjonsbestemmelsene. De positive forpliktelsene gir derimot individene rettigheter som staten aktivt må påse at blir oppfylt. Slike positive forpliktelser fremkommer dels

¹¹ Jf. Xenos (2012) s. 2

¹² Jf. Nørregaard (2004) s. 224

¹³ Jf. Mirmotahari (2008) s. 19

direkte av enkelte bestemmelsers konvensjonstekst, og dels mer indirekte gjennom en tolkning av konvensjonen som et hele og de enkelte konvensjonsbestemmelser. Slike forpliktelser pålegger statene å aktivt iverksette beskyttende tiltak som medfører at konvensjonsrettighetene blir praktiske og effektive i alle tilfeller, ikke kun der statene selv avstår fra inngrep. En krenkelse av denne plikten vil kunne medføre en krenkelse av konvensjonen.

Det er altså ikke tvilsomt at EMK gir plikter for staten i form av både positive og negative forpliktelser. Oppgaven vil imidlertid begrense seg til de eventuelle forpliktelsene som EMK pålegger statene å ivareta i forhold til fornærmedes interesser i straffesaker, altså positive forpliktelser i konflikter mellom privatindivider. Den internasjonale utviklingen angående fornærmedes rettigheter gir grunn til å tro at EMK oppstiller særskilte rettigheter for den fornærmede, og oppgaven vil i det følgende undersøke om og i hvilken utstrekning dette er tilfellet.

1.2 Rettskilder og metode

Oppgaven vil gjøre rede for statens forpliktelser overfor fornærmede. Dette vil i hovedsak bero på en tolkning av EMK – hvor EMK-rettens kilder og tolkningsprinsipper utgjør det relevante verktøy.¹⁴ De sentrale kildene som er anvendt er derfor konvensjonstekstene i de aktuelle bestemmelsene, samt avgjørelser fra EMD. Hva angår EMDs rettspraksis er i utgangspunktet all praksis blitt undersøkt, men – som oppgaven vil vise – er det særlig praksis fra slutten av 1970-tallet og frem til i dag som er relevant for oppgavens tema.

¹⁴ Se Høstmælingen (2010) s. 86 flg., Aall (2007) s. 37 flg. og Jacobs, White & Ovey (2010) s. 64 flg. om konvensjonstolkning generelt og av EMK.

Det foreligger mye juridisk teori – både skandinavisk og engelskspråklig – om statens positive forpliktelser etter EMK generelt. Denne litteraturen er derfor, i tillegg til omfattende rettspraksis, gjennomgått og anvendt i oppgaven.

1.3 Videre fremstilling

I den videre fremstillingen vil det først i kapittel 2 undersøkes om staten etter EMK rent faktisk har forpliktelser til å ivareta fornærmedes interesser. Det redegjøres i denne sammenheng nærmere for hva som menes med statens positive forpliktelser og de aktuelle bestemmelsene i EMK.

Videre vil jeg i kapittel 3 kartlegge hvilke typer av forpliktelser det er tale om. Her vil blant annet noe av EMDs rettspraksis bli anvendt.

I kapittel 4 gjennomgås de mer generelle betraktningene og hensynene EMD vektlegger i den endelige vurderingen av statens ansvar i henhold til forpliktelsene til å ivareta fornærmedes interesser i straffesaker.

I kapittel 5 følger en avslutning med en oppsummering av oppgaven og dets funn, samt kommentarer om (eventuelle) mangler ved gjeldende rett.

2 PÅLEGGER EMK STATENE EN PLIKT TIL Å IVARETA FORNÆRMEDES INTERESSER?

I dette kapitlet vil det undersøkes om det etter EMK foreligger særskilte forpliktelser for statene til å ivareta fornærmedes interesser i straffesaker. Oppgaven vil først redegjøre for det eventuelle grunnlaget for slike forpliktelser – før de aktuelle bestemmelsene i EMK gjennomgås.

Som det vil fremgå av gjennomgangen av hvilke bestemmelser etter EMK som pålegger statene en positiv plikt til å ivareta fornærmedes interesser i straffesaker, fremstår det som klart at det av EMK stort sett ikke følger forpliktelser for staten som særskilt verner den fornærmede i straffesaker. Unntaket er EMK artikkel 2, som uttrykkelig gir staten forpliktelser som skal ivareta de etterlattes interesser. Det ser i det hele tatt ut til at EMD ikke har tatt særskilt stilling til vernet etter EMK av fornærmedes interesser i straffesaker. EMD behandler hovedsakelig alle som har en menneskerettighet etter konvensjonen krenket på lik linje, og behandler således ikke den fornærmede særskilt. Statens forpliktelser som vil gjennomgås i kapittel 3, er derfor et resultat av tolkning og analyser av EMDs rettspraksis og av litteraturen om positive forpliktelser generelt..

2.1 Grunnlaget for de positive forpliktelsene som ivaretar den fornærmedes interesser i straffesaker

Som nevnt under kapittel 1, har EMD utviklet seg i takt med omstendighetene i medlemsstatene, slik at EMK i dag ikke bare beskytter individene mot inngrep fra myndighetene, men også pålegger statene plikter til å aktivt beskytte individene mot inngrep fra hverandre gjennom de såkalte positive forpliktelsene.

EMK er som tidligere nevnt et folkerettslig instrument som på et internasjonalt nivå kun binder statene rettslig, ikke individene. Det innebærer at i konflikter mellom individer vil ikke EMD kunne idømme individene strafferettslig ansvar for handlingene. For at statene derimot skal kunne bli ansvarlige for handlinger begått mellom privatindivider, må EMD ta stilling til om staten har gjort tilstrekkelig for å hindre eller rette opp i det aktuelle forholdet mellom de aktuelle individene. Har den ikke det, vil dette kunne være en krenkelse av statens positive forpliktelser etter EMK.¹⁵

At staten kan idømmes ansvar for ikke å ha gjort nok for å beskytte individene innenfor sitt myndighetsområde, innebærer at konvensjonen har en såkalt indirekte tredjepartsvirkning.¹⁶ Staten kan altså gjennom sine positive forpliktelser etter EMK bli holdt indirekte ansvarlig for handlinger foretatt mellom privatpersoner.¹⁷

På et generelt grunnlag er statens positive forpliktelser utledet av EMD gjennom EMK artikkel 1. Bestemmelsen lyder slik:

”Art. 1 Obligation to respect human rights
The High Contracting Parties shall secure to everyone within their jurisdiction the rights and freedoms defined in Section 1 of this Convention”.¹⁸

At statene er pålagt å “sikre” rettighetene og frihetene i konvensjonen, tolkes slik at det gir statene både en negativ og en positiv sikringsplikt.¹⁹ EMK artikkel 1 blir derfor trukket frem i en rekke dommer som begrunnelse for at det utledes positive forpliktelser fra flere

¹⁵ Jf. Mirmotahari (2008) s. 13

¹⁶ Jf. Mirmotahari (2008) s. 12

¹⁷ Jf. Mirmotahari (2008) s. 18

¹⁸ EMK art. 1(1)

¹⁹ Jf. Høstmælingen (2010) s. 95

av konvensjonens bestemmelser. Dette kan illustreres med blant annet saken Z m.fl. mot Storbritannia,²⁰ der EMD uttaler

”The obligation on High Contracting Parties under Article 1 of the Convention to secure to everyone within their jurisdiction the rights and freedoms defined in the Convention, taken in conjunction with Article 3, requires the States to take measures designed to ensure that individuals within their jurisdiction are not subjected to torture or inhuman or degrading treatment, including such ill-treatment administered by private individuals”.

Allerede på slutten av 1970-tallet anerkjente EMD generelt at det generelt kan utledes positive forpliktelser av EMK. Marckx mot Belgia i 1979²¹ gjaldt belgisk lovgivning som ikke anerkjente det rettslige båndet mellom en mor og hennes barn i tilfeller der barnet var født av en ugift mor. En ugift mor klaget denne situasjonen inn til EMD og hevdet at hennes rett til familieliv etter EMK artikkel 8 ble krenket som følge av dette skillet mellom gifte og ugifte mødre. I forbindelse med statens positive forpliktelser uttalte EMD følgende:

”Nevertheless it does not merely compel the State to abstain from such interference: in addition to this primarily negative undertaking, there may be positive obligations inherent in as effective ”respect” for family life”.²²

Det er på dermed det rene at en rekke av EMKs bestemmelser inneholder slike positive forpliktelser overfor statene, men som avgrensningen innledningsvis påpekte, vil oppgaven kun undersøke hvilke eventuelle forpliktelser for statene som innebærer en ivaretagelse av den fornærmedes rettigheter i straffesaker.

²⁰ Z and others v. The United Kingdom (2001) avsnitt 73. Også lagt til grunn i blant annet El-Masri v. The former Yugoslav Republic of Macedonia (2012), M. and others v. Italy and Bulgaria (2012), M. and C. v. Romania (2011), Durdevic v. Croatia (2011), Milanovic v. Serbia (2010).

²¹ Marckx v. Belgium (1979)

²² Marckx v. Belgium (1979) avsnitt 31

Det er særlig i forbindelse med EMK artikkel 2, 3, 6, 8 og 13 at rettspraksis pålegger statene positive forpliktelser til å ivareta fornærmedes interesser i en straffesak.

EMK artikkel 6 og 13 er imidlertid av en noe annen karakter enn EMK artikkel 2, 3 og 8 ettersom de gir den fornærmede rettigheter direkte gjennom konvensjonsteksten – dersom bestemmelsene kommer til anvendelse for fornærmedes situasjon. EMK artikkel 2, 3 og 8 gir derimot fornærmede rettigheter gjennom EMDs domsavgjørrelser. Men det er på det rene at alle bestemmelsene gir såkalte positive forpliktelser overfor den fornærmede. Som vi skal se i det følgende, tilsier dette at statens positive forpliktelser overfor den fornærmede i straffesaker dels kan fremgå av konvensjonsteksten selv, slik som ved EMK artikkel 6 og 13 og dels gjennom EMDs tolkning av den konkrete konvensjonsteksten og konvensjonens som et hele, slik tilfellet er med EMK artikkel 2, 3 og 8.

2.2 Nærmere om bestemmelsene i EMK som inneholder slike positive forpliktelser

Ettersom EMK er et såkalt ”levende instrument” som utvikler seg i takt med utviklingen i de europeiske statene²³, vil det ikke kunne endelig fastslås hvilke bestemmelser som gir positive forpliktelser som ivaretar fornærmedes interesser. Det kan imidlertid ut fra en analyse av EMDs praksis fastslås at det er visse bestemmelser som i dag kan sies å pålegge statene en plikt til å ivareta fornærmedes interesser. Disse artiklene vil gjennomgå i det følgende.

²³ Tyrer v. The United Kingdom (1978) avsnitt 31 “The Court must also recall that the Convention is a living instrument which [...] must be interpreted in the light of present-day conditions”

2.2.1 EMK artikkel 2

EMK artikkel 2 gir individene i en medlemstat en ”rett til liv”. Bestemmelsen lyder slik:

“Art. 2 Right to life

1. Everyone’s right to life shall be protected by law. No one shall be deprived of his life intentionally save in the execution of a sentence of a court following his conviction of a crime for which this penalty is provided by law.
2. Deprivation of life shall not be regarded as inflicted in contravention of this article when it results from the use of force, which is no more than absolutely necessary:
 - a) in defence of any person from unlawful violence;
 - b) in order to effect a lawful arrest or to prevent the escape of a person lawfully detained;
 - c) in action lawfully taken for the purpose of quelling a riot or insurrection”.²⁴

Bestemmelsen fastslår at statene er pålagt en negativ forpliktelse til å avstå fra å frarøve et individs liv med hensikt og på en ulovlig måte. Bestemmelsen har imidlertid også blitt ansett for å innebære en positiv plikt overfor statene som skal ivareta fornærmedes interesser i straffesaker. Dette har blant annet kommet til uttrykk i saken *Osman mot Storbritannia* i 1998:²⁵

“The Court notes that the first sentence of Article 2 § 1 enjoins the State not only to refrain from intentional and unlawful taking of life, but also to take appropriate steps to safeguard the lives of those within its jurisdiction. [...] It is thus accepted by those appearing before the Court that Article 2 of the Convention may also imply in certain well-defined circumstances a positive obligation on the authorities to take preventive operational measures to protect an individual whose life is at risk from the criminal acts of another individual”.

²⁴ EMK art. 2(1)

²⁵ *Osman v. The United Kingdom* (1998) avsnitt 115. Bekreftet i nyere dommer for eksempel *Van Colle v. The United Kingdom* (2012), *Eremiasova and Pechova v. The Czech Republic* (2012), *Gorovensky and Bugara v. Ukraine* (2012), *Cesnulevicius v. Lithuania* (2012), *Finogenov and others v. Russia* (2011), *Masneva v. Ukraine* (2011).

Uttalelsen viser at statene etter EMK artikkel 2 har positive forpliktelser overfor den fornærmede som har blitt utsatt for straffbare handlinger fra et annet individ.

2.2.2 EMK artikkel 3

EMK artikkel 3 gir individene innenfor den enkelte medlemsstats myndighetsområde en rett til ikke å bli utsatt for tortur, samt nedverdiggende og umenneskelig behandling. EMK artikkel 3 lyder slik:

“Art. 3 Prohibition of torture

No one shall be subjected to torture or inhuman or degrading treatment or punishment”²⁶

Statene har følgelig en negativ plikt til å avstå fra å torturere og behandle individene på en umenneskelig og nedverdiggende måte. Men av EMK artikkel 3 har det, i likhet med artikkel 2, blitt utledet positive forpliktelser som kan sies å ivareta fornærmedes interesser i straffesaker.

At slike positive forpliktelser kan utledes av EMK artikkel 3, fremgår blant annet av Teren Aksakal mot Tyrkia fra 2007:²⁷

“Under Article 1 of the Convention, the High Contracting Parties “shall secure to everyone within [their] jurisdiction the rights and freedoms defined in [...] this Convention”. The discharge of this general duty may entail positive obligations inherent in ensuring the effective exercise of the rights guaranteed by the Convention [...] which is the case as regards the rights under Articles [...] 3 of the Conventions”.

²⁶ EMK art. 3

²⁷ Teren Aksakal v. Turkey (2007) avsnitt 68. Bekreftet i nyere dommer for eksempel Valiuliené v. Lithuania (2013)

EMD har dermed slått fast at positive forpliktelser generelt kan utledes fra EMK artikkel 3. Hvilke av disse forpliktelsene som ivaretar fornærmedes interesser, vil oppgaven komme nærmere inn på under kapittel 3.

2.2.3 EMK artikkel 8

Etter EMK artikkel 8 har det blitt utledet flere positive forpliktelser. Ikke alle er relevante for den fornærmede. Bestemmelsen lyder slik:

“Art. 8 Right to respect for private and family life

1. Everyone has the right to respect for his private and family life, his home and his correspondence.

2. There shall be no interference by public authority with the exercise of this right except such as is in accordance with the law and is necessary in a democratic society in the interest of national security, public safety or the economic well-being of the country, for the prevention of disorder or crime, for the protection of health or morals, or for the protection of the rights and freedoms of others”.²⁸

X og Y mot Nederland fra 1985 er den sentrale avgjørelsen for statens positive forpliktelser overfor fornærmede etter EMK artikkel 8.²⁹ I dommen uttalte EMD:

“The Court recalls that although the object of Article 8 (art. 8) is essentially that of protecting the individual against arbitrary interference by the public authorities, it does not merely compel the State to abstain from such interference: in addition to this primarily negative undertaking, there may be positive obligations inherent in an effective respect for private or family life”.³⁰

²⁸ EMK art. 8

²⁹ X and Y v. The Netherlands (1985).

³⁰ X and Y v. The Netherlands (1985) avsnitt 23. Følger også av nyere dommer for eksempel Lashin v. Russia (2013), Chabrowski v. Ukraine (2013), Csoma v. Romania (2013), Laakso v. Finland (2013), Georgel and Georgeta Stoicescu v. Romania (2011), Kruskovic v. Croatia (2011)

I forlengelsen av dette uttalte EMD videre at:

“These obligations may involve the adoption of measures designed to secure respect for private life even in the sphere of the relations of individuals between themselves”.³¹

I tillegg til statens negative plikt til å avstå fra å gjøre inngrep i individenes privatliv, pålegger dommen altså statene positive forpliktelser til blant annet å ivareta fornærmedes interesser i konflikter mellom privatpersoner.

2.2.4 EMK artikkel 6

EMK artikkel 6 nr. 1 er, som nevnt, av en noe annen karakter enn de overnevnte bestemmelsene. Artikkelen gir uttrykk for relativt detaljert prosesslovgivning, og gir dermed individene prosessuelle rettigheter fremfor materielle rettigheter. Bestemmelsen lyder slik

“Art. 6 Right to a fair trial

1. In the determination of his civil rights and obligations or any criminal charge against him, everyone is entitled to a fair and public hearing within a reasonable time by an independent and impartial tribunal established by law. Judgment shall be pronounced publicly but the press and public may be excluded from all or part of the trial in the interests of morals, public order or national security in a democratic society, where the interests of juveniles or the protection of the private life of the parties so require, or to the extent strictly necessary in the opinion of the court in special circumstances where publicity would prejudice the interests of justice”.³²

EMK artikkel 6 nr. 1 gir som utgangspunkt kun rettigheter til den som er siktet for en straffbar handling i straffesaker. Bestemmelsen kommer imidlertid også til anvendelse i saker som gjelder ”the determination of civil rights and obligations”. Det er på det rene at

³¹ X and Y v. The Netherlands (1985) avsnitt 23,

³² EMK art. 6 nr. 1

dette omfatter erstatningskrav³³ enten erstatningskravet er fremmet i forbindelse med en sivil sak eller som en del av en pågående straffesak (såkalte "civil-party proceedings") EMK artikkel 6 nr. 1 gir dermed den fornærmede rettigheter i en straffesak dersom den fornærmede fremmer erstatningskrav mot gjerningspersonen som en del av straffesaken. Dette gjelder dog kun EMK artikkel 6 nr. 1. Nr. 2 og nr. 3 er uansett kun for den siktede.

At fornærmede i en straffesak har de prosessuelle rettighetene nedfelt i EMK artikkel 6 nr.1 når det blir fremmet erstatningskrav i forbindelse med straffesaken, ble slått fast i Perez mot Frankrike³⁴ I den forbindelse uttalte EMD som følger:

"In the view of the foregoing, there can be no doubt that civil-party proceedings constitute, in French law, a civil action for reparation of damage caused by an offence. In these circumstances, the Court therefore sees no reason, a priori, to consider it otherwise for the purpose of applying Article 6 § 1 of the Convention".³⁵

Uttalelsen tilsier at EMK artikkel 6 nr. 1 skal tolkes slik at dersom den fornærmede slutter seg til straffesaken og fremmer et erstatningskrav, skal dette anses for å være en avgjørelse av den fornærmedes borgerlige rettigheter og plikter som bestemmelsen gir rettigheter for. Videre uttalte EMD at det ikke alltid er nødvendig å fremme et erstatningskrav for at den fornærmede skal få rettigheter etter EMK artikkel 6:

"In any event, it is conceivable that Article 6 may be applicable even in the absence of a claim for financial reparation: it suffices if the outcome of the proceedings is decisive for the "civil right" in question".³⁶

EMD viser følgelig her at EMK artikkel 6 nr. 1 kan komme til anvendelse også i de tilfeller der erstatningskrav ikke er fremmet i forbindelse med en straffesak, dersom utfallet av

³³ Jf. Jacobs, White and Ovey (2010) s. 247

³⁴ Perez v. France (2004)

³⁵ Perez v. France (2004) avsnitt 62

³⁶ Perez v. France (2004) avsnitt 65

saken er avgjørende for det aktuelle sivile kravet den fornærmede fremmer. EMD illustrerer videre hva som nærmere ligger i dette gjennom uttalelsen:

“Thus, the right to have third parties prosecuted or sentenced for a criminal offence cannot be asserted independently: it must be indissociable from the victim’s exercise of a right to bring civil proceedings in domestic law, even if only to secure reparation or to protect a civil right such as the right to a “good reputation”.³⁷

Av uttalelsen fremgår det at rettighetene nedfelt i EMK artikkel 6 nr. 1 får anvendelse for den fornærmede i straffesaker også i de tilfeller der det sivile kravet kun dreier seg om å rette opp igjen et godt omdømme som er angrepet og skadet av gjerningspersonen.

EMD kom dermed i saken frem til at dersom den fornærmede slutter seg til straffesaken og fremmer et sivilt krav mot gjerningspersonen, vil EMK artikkel 6 nr. 1 gi den fornærmede prosessuelle rettigheter på lik linje med en part i et sivilt søksmål. Som begrunnelse for denne konklusjonen uttalte EMD følgende:

”The Court concludes that a civil-party complaint comes within the scope of Article 6 § 1 of the Convention [...] Such an approach is consistent with the need to safeguard victims’ rights and their proper place in criminal proceedings”.³⁸

Dette viser hvordan EMD trekker frem hensynet til fornærmede i straffesaker for å konkludere at den fornærmede skal ha de prosessuelle rettighetene nedfelt i EMK artikkel 6 nr. 1.

³⁷ Perez v. France (2004) avsnitt 70

³⁸ Perez v. France (2004) avsnitt 71 og 72

2.2.5 EMK artikkel 13

EMK artikkel 13 er i likhet med EMK artikkel 6 en bestemmelse som gir statens individer en prosessuell rettighet.

“Art. 13 Right to an effective remedy

Everyone whose rights and freedoms as set forth in this Convention are violated shall have an effective remedy before a national authority notwithstanding that the violation has been committed by persons acting in an official capacity”.³⁹

Bestemmelsen gir enhver som har fått krenket sine rettigheter etter konvensjonen en rett til å få prøvd sin sak for en nasjonal domstol. Det er både i individenes og statenes interesse at påstand om konvensjonskrenkelser først og fremst blir rettet opp nasjonalt.⁴⁰

EMK artikkel 13 gir blant annet den fornærmede rett til en effektiv prøvingsrett dersom vedkommendes rettigheter og friheter etter konvensjonen er krenket. Det er imidlertid slik at det ikke alltid er klart om det foreligger et brudd på en rettighet eller ikke – det er nettopp det en prøvingsrett for domstolen vil kunne avklare. Ordlyden i bestemmelsen kan derfor ikke tas helt bokstavelig når det fremgår at det må foreligge en “violation”. Det avgjørende er om den fornærmede har en prosedabel påstand om at hans rettigheter er krenket.⁴¹ At ordlyden skal forstås slik følger av saken *Klass m.fl. mot Tyskland* i 1978⁴²:

“This provision, read literally, seems to say that a person is entitled to a national remedy only if a “violation” has occurred. However, a person cannot establish a “violation” before a national authority unless he is first able to lodge with such an authority a complaint to that effect. Consequently [...] it cannot be a prerequisite for the application of Article 13 (art. 13) that the Convention be in fact violated. In the Courts view, Article 13 (art. 13) requires

³⁹ EMK art. 13

⁴⁰ Jf. Aall (2008) s. 66

⁴¹ Jf. Aall (2008) s. 66

⁴² *Klass and others v. Germany* (1978) avsnitt 64. Følger også av nyere dommer for eksempel *Ribic v. Slovenia* (2010), *Maksimov v. Russia* (2010).

that where an individual considers himself to have been prejudiced by a measure allegedly in breach of the Convention, he should have a remedy before a national authority in order both to have his claim decided and, if appropriate, to obtain redress”.

EMK artikkel 13 gir dermed enhver fornærmet (samt enhver annen) som hevder at sine rettigheter og friheter etter konvensjonen er krenket, en rett til å få saken prøvd ved en nasjonal domstol.

3 HVLKE TYPE FORPLIKTELSE ER DET TALE OM?

Etter redegjørelsen i punkt 2 er det på det rene at det etter EMK foreligger forpliktelser for statene til å ivareta fornærmedes interesser i straffesaker. Dette kapitlet vil derfor gå nærmere inn på hva disse forpliktelsene innebærer ved å gjennomgå hvilke typer av tiltak som forpliktelsene gir uttrykk for.

3.1 Lovgivning

Et av tiltakene statene har blitt pålagt gjennom positive forpliktelser utledet fra EMKs bestemmelser, er plikten til å ha en effektiv lovgivning som beskytter individene innenfor statenes myndighetsområde.

Som nevnt i punkt 2.2.3 fastslo EMD i saken X og Y mot Nederland⁴³ at det kan utledes positive forpliktelser for staten etter EMK artikkel 8.

Saken handlet om en 16 år gammel psykisk utviklingshemmet jente som var blitt voldtatt av pleiepersonell på den private institusjonen hun bodde på. Faren hennes anmeldte forholdet på vegne av sin datter – ettersom hun ikke var i stand til å foreta slik anmeldelse selv. Det ble ikke tatt ut tiltale av påtalemyndigheten og jentas far klaget denne avgjørelsen inn for den nasjonale domstolen. Domstolen fastslo at det bare kunne igangsettes straffeforfølgning mot gjerningspersonen dersom offeret selv anmeldte forholdet. Dette gjaldt også der offeret ikke kunne inngi anmeldelse som følge av sin psykiske tilstand. Det forelå med andre ord et “hull” i den nederlandske straffelovgivningen. Far og datter klaget saken inn for EMD og hevdet at deres rett til beskyttelse av privatlivet etter EMK artikkel 8 var krenket som følge av mangelfull lovgivning.

⁴³ X and Y v. The Netherlands (1985)

En av problemstillingene i saken ble derfor om statene er forpliktet etter EMK artikkel 8 til å ha lovgivning som beskytter den fornærmede mot seksuelle overgrep fra andre privatpersoner. I sin vurderingen av spørsmålet uttalte EMD først at

“The Court [...] observes that the choice of the means calculated to secure compliance with Article 8 in the sphere of the relations of individuals between themselves is in principle a matter that falls within the Contracting State’s margin of appreciation. In this connection, there are different ways of ensuring ‘respect of private life’, and the nature of the State’s obligation will depend on the particular aspect of private life that is at issue. Recourse to the criminal law is not necessarily the only answer”.⁴⁴

Uttalelsen illustrerer at det vil være flere alternative måter å beskytte retten til privatlivet på. EMD påpeker at reguleringen av konflikter mellom to privatpersoner som utgangspunkt er et område som faller innenfor statens skjønnsmargin, som videre innebærer at det er statene selv som bestemmer hvordan de ønsker å regulere retten til privatlivet. Det er dermed ikke slik at statene i et hvert tilfelle der effektiv lovgivning ikke foreligger vil bli dømt for brudd på bestemmelsen.

Det virker imidlertid som om EMD likevel setter en grense for når effektiv lovgivning – og da særlig straffelovgivning – må foreligge for at statens positive forpliktelser etter EMK artikkel 8 kan sies å være oppfylt. EMD uttalte i X og Y-saken⁴⁵

“The Court finds that the protection afforded by the civil law in the case of wrongdoing of the kind inflicted on Miss Y is insufficient. This is a case where fundamental values and essential aspects of private life are at stake. Effective deterrence is indispensable in the area

⁴⁴ X and Y v. The Netherlands (1985) avsnitt 24. Bekreftet i nyere dommer for eksempel Roman v. Finland (2013), Laakso v. Finland (2013), P. and S. v. Poland (2012), Durdevic v. Croatia (2011), Soderman v. Sweden (2012), Mosley v. The United Kingdom (2011).

⁴⁵ X and Y v. The Netherlands (1985) avsnitt 27. Bekreftet i nyere dommer for eksempel Remetin v. Croatia (2012), Tyagunova v. Russia (2012), D.J. v. Croatia (2012), Soderman v. Sweden (2012), M. and C. v. Romania (2011)

and it can be achieved only by criminal-law provisions; indeed, it is by such provisions that the matter is normally regulated”.

Dette tilsier at når det gjelder plikten til å ha en effektiv lovgivning som ivaretar fornærmedes interesser i straffesaker, vil statene i stor grad selv kunne bestemme hvordan de ønsker å regulere situasjonen. Men dersom krenkelsen mot privatlivet til den fornærmede er av så alvorlig karakter at den griper inn i helt grunnleggende verdier og aspekter ved privatlivet – slik som ved seksuelle overgrep – er staten pålagt å regulere situasjonen gjennom effektiv straffelovgivning. Det avgjørende blir dermed hva slags forhold man står overfor, og det må derfor vurderes konkret i hver enkelt sak om staten har overholdt sine forpliktelser eller ikke.

I saken *Stubbings m.fl. mot Storbritannia*⁴⁶ ble britiske myndigheter ikke idømt ansvar for mangelfull lovgivning etter EMK artikkel 8. Saken gjaldt fire kvinner som i voksen alder hadde fått psykiske problemer som følge av seksuelt misbruk i barndommen. Da de ikke hadde forstått sammenhengen mellom overgrepene og de psykiske problemene før i senere tid, gikk de til søksmål mot overgriperne først i voksen alder. Sakene ble avvist av den nasjonale domstolen som følge av at foreldelsesfristen for slike situasjoner var overtrådt. De klaget saken inn for EMD med påstand om at deres rettigheter etter EMK artikkel 8 (blant annet) var krenket som følge av mangel på effektiv lovgivning.

EMD viser i saken først til uttalelsene i *X og Y mot Nederland*⁴⁷ om at statene har en skjønnsmargin når det kommer til reguleringen av konflikter mellom private individer, men at statene er pålagt en plikt til å ha effektiv straffelovgivning når det gjelder seksuelle overgrep. EMD uttalte videre i denne sammenheng at

“In the instant case, however, such protection was afforded. The abuse of which the applicants complained is regarded most seriously by the English criminal law and subject to

⁴⁶ *Stubbings and others v. The United Kingdom* (1996)

⁴⁷ *X and Y v. The Netherlands* (1985)

severe maximum penalties [...]. Provided sufficient evidence could be secured, a criminal prosecution could have been brought at any time and could still be brought [...] In principle, civil remedies are also available provided they are sought within the statutory time-limit”.⁴⁸

EMD viser her at de vurderte kombinasjonen av den omfattende straffelovgivningen som forbød seksuelt overgrep og de tilgjengelige sivile rettsmidlene – og kom på denne måten frem til at Storbritannia oppfylte kravet om effektiv lovgivning etter EMK artikkel 8.

Dette tilsier at EMD foretar en totalvurdering av både statens tilgjengelige straffelovgivning og sivile lovgivning ved vurderingen av om staten har handlet i overensstemmelse med plikten til å beskytte individene mot seksuelle overgrep gjennom effektiv lovgivning. Videre tilsier EMDs dom i X og Y mot Nederland at kun sivile rettsmidler ikke er tilstrekkelig.⁴⁹ En form for lovgivning må altså foreligge og det avgjørende blir en totalvurdering av statens beskyttende lovgivning.

Også etter EMK artikkel 3 har det blitt utledet en positiv plikt for statene til å etablere effektiv lovgivning som skal beskytte den fornærmede mot tortur, samt umenneskelig og nedverdiggende behandling.

I saken A mot Storbritannia i 1998⁵⁰ ble en seks år gammel gutt slått av sin stefar. Ifølge britisk lovgivning var det opp til påtalemyndigheten å bevise at denne avstraffelsen ikke kun var en rimelig straff for sønnen. Under straffesaken kom juryen frem til at det ikke var bevist i tilstrekkelig grad at avstraffelsen ikke var rimelig og stefaren ble dermed frikjent. Forholdet ble klaget inn for EMD med påstand om at staten hadde krenket guttens rett til beskyttelse etter EMK artikkel 3 som følge av lovgivningen på området. EMD uttalte:

⁴⁸ Stubbings and others v. The United Kingdom (1996) avsnitt 65 og 66

⁴⁹ Jf. X and Y v. The Netherlands (1985) avsnitt 27.

⁵⁰ A v. The United Kingdom (1998). Se også Valiulienė v. Lithuania (2013), Beganovic v. Croatia (2009).

“In the Court’s view, the law did not provide adequate protection to the applicant against treatment or punishment contrary to Article 3”.⁵¹

EMD mente følgelig at lovgivningen ikke ga tilstrekkelig beskyttelse for barn som ble utsatt for fysisk avstraffelse fra foreldrene. Dommen illustrerer dermed at også EMK artikkel 3 pålegger statene en positiv plikt til å ivareta fornærmedes rettigheter gjennom iverksettelse av effektiv lovgivning.

Dette støttes også opp av EMDs dom i saken *Durdevic mot Kroatia* fra 2011.⁵² Saken gjaldt en gutt som var blitt banket opp av ukjente privatpersoner i forbindelse med et restaurantbesøk. Den fornærmede klaget saken inn for EMD som følge av at politiet ikke hadde forsøkt å identifisere eller straffe gjerningspersonene. EMD uttalte i forbindelse med plikten til å iverksette lovgivning at:

”Assuming that the facts surrounding the incident in question fell within the ambit of Article 3 of the Convention, the Court would accept that this Article required the implementation of adequate criminal-mechanisms. In this connection Article 3 requires States to put in place effective criminal-law provisions to deter the commission of offences against personal integrity backed up by law-enforcement machinery for the prevention, suppression and punishment of breaches of such provisions”.⁵³

Uttalelsen tilsier altså at statene etter EMK artikkel 3 er forpliktet til å beskytte individene mot handlinger som kvalifiserer til tortur, umenneskelig eller nedverdiggende behandling fra andre privatpersoner. EMK artikkel 3 pålegger i den forbindelse statene å vedta straffelovgivning mot overgrep mot den fornærmedes personlige integritet og påse at denne lovgivningen blir effektivt håndhevet.

⁵¹ A v. The United Kingdom (1998) avsnitt 24

⁵² *Durdevic v. Croatia* (2011)

⁵³ *Durdevic v. Croatia* (2011) avsnitt 51. Også lagt til grunn i *Valiulienė v. Lithuania* (2013), *Bures v. The Czech Republic* (2012), *Muta v. Ukraine* (2012), *Beganovic v. Croatia* (2009).

3.2 Etterforskning

En annen positiv forpliktelse som ivaretar fornærmedes interesser i straffesaker er plikten til å iverksette en effektiv etterforskning i tilfeller der dette er nødvendig. Denne plikten har EMD utledet av flere av EMKs bestemmelser, men innholdet er likevel stort sett det samme.

3.2.1 Etterforskningsplikten etter EMK artikkel 2

Plikten til å iverksette etterforskning ble utledet generelt for første gang fra EMK artikkel 2 om retten til liv. I saken *McCann m.fl. mot Storbritannia* i 1995⁵⁴ ble britiske myndigheter klaget inn for EMD som følge av at sikkerhetsstyrker hadde skutt og drept tre mistenkte terrorister idet de tok seg over grensen til Gibraltar, der det antatte terroristangrepet skulle foretas. De avdødes etterlatte – altså de fornærmede – hevdet at deres avdødes rett til liv etter EMK artikkel 2 var blitt krenket som følge av mangelfull etterforskning av maktbruken fra myndighetene. EMD uttalte i forbindelse med etterforskningsplikten at:

“The Court confines itself to noting [...] that a general legal prohibition of arbitrary killing by the agents of the State would be ineffective, in practice, if there existed no procedure for reviewing the lawfulness of the use of lethal force by State authorities. The obligation to protect the right to life under this provision (art. 2), read in conjunction with the State’s general duty under Article 1 (art. 2 + 1) of the Convention to “secure to everyone within their jurisdiction the rights and freedoms defined in [the] Convention”, requires by implication that there should be some form of effective official investigation when individuals have been killed as a result of the use of force by, inter alios, agents of the State”.⁵⁵

⁵⁴ *McCann and others v. The United Kingdom* (1995)

⁵⁵ *McCann and others v. The United Kingdom* (1995) avsnitt 161. Bekreftet i nyere dommer for eksempel *Avkhadova and others v. Russia* (2013), *Bozkir and others v. Turkey* (2013), *ER and others v. Turkey* (2012), *Umayevy v. Russia* (2012), *Shafiyeva v. Russia* (2012)

Uttalelsen tilsier at staten er pålagt en etterforskningsplikt i alle tilfeller der myndighetene selv er ansvarlig for at liv har gått tapt, og begrunner plikten med at retten ellers ville vært en ineffektiv rettighet. EMD hjemler etterforskningsplikten ved å tolke EMK artikkel 2, sett i lys av EMK artikkel 1 og sikringsplikten som følger av denne bestemmelsen,

Faktum i den ovennevnte saken viser at problemstillingen i dommen ikke var de tilfeller der en privatperson har drept en annen person, men situasjoner der et individ var blitt drept av myndighetene, typisk av sikkerhetsstyrker. Uttalelsen over gir videre også kun uttrykk for at det foreligger en etterforskningsplikt for staten i tilfeller der myndighetene selv har ansvaret for drap på individer. At det likevel sies at denne etterforskningsplikten også gjelder i konflikter mellom to privatpersoner, har tidligere kun blitt slått fast gjennom juridisk teoris tolkninger av generelle uttalelser i domsavgjørelser og av prinsippet om sikring av rettighetene som er nedfelt i EMK artikkel 1.⁵⁶

En slik generell uttalelse i en EMD-avgjørelse som kan støtte opp om forståelsen av at forpliktelsen også gjelder til beskyttelsen av fornærmedes interesser, følger av saken *Kelly m.fl. mot Storbritannia* i 2001. Saken gjaldt også i dette tilfellet et terroristangrep der britiske sikkerhetsstyrker hadde drept ni antatte terrorister. Selv om situasjonen her således var den samme som i saken *McCann m.fl. mot Storbritannia*, i den forstand at det var myndighetene selv som var ansvarlige for drapene, uttalte EMD at:

“The essential purpose of such investigation is to secure the effective implementation of the domestic laws which protect the rights to life and, in those cases involving state agents or bodies, to ensure their accountability for deaths occurring under their responsibility”.⁵⁷

⁵⁶ Jf. NOU 2006:10 s. 82

⁵⁷ *Kelly and others v. The United Kingdom* (2001) avsnitt 94. Bekreftet i *Wasilewska and Kalucka v. Poland* (2010), *Varnava and others v. Turkey* (2009), *Opuz v. Turkey* (2009), *Medova v. Russia* (2009), *Khadzialiyev and others v. Russia* (2008).

Uttalelsen tilsier at det foreligger en grunnleggende etterforskningsplikt – uavhengig av om konflikten står mellom myndighetene og et privatindivid eller mellom to privatindivider – for å sikre at nasjonal lovgivning om beskyttelse av individenes liv blir effektivt gjennomført. Uttalelsen “and, in those cases involving state agents and bodies” tilsier imidlertid at i de tilfeller der myndighetene er skyld i drapet, vil kravet til etterforskningen også innebære at de statlige ansatte som var ansvarlige for dødsfallene blir pålagt ansvar.⁵⁸

At etterforskningsplikten også gjelder i konflikter mellom to privatindivider og dermed er til beskyttelse for den fornærmede sinteresser, har imidlertid de siste årene blitt slått klarere fast av EMD. I saken Rantsev mot Kypros og Russland fra 2010⁵⁹ var en jente blitt funnet død, og faren klaget de to landenes myndigheter inn til EMD med påstand om krenkelse av etterforskningsplikten etter EMK artikkel 2. EMD viste til den overnevnte uttalelsen i McCann m.fl. mot Storbritannia, men tilføyde at:

”The obligation to conduct an effective official investigation also arises where death occurs in suspicious circumstances not imputable to State agents”.⁶⁰

EMD gir altså her klart uttrykk for at etterforskningsplikten etter EMK artikkel 2 også skal gjelde overfor en fornærmet, selv om det ikke er staten selv som er ansvarlig for dødsfallet.

Den sentrale saken ved vurderingen av hva etterforskningsplikten etter EMK artikkel 2 innebærer, er den overnevnte saken Kelly m.fl. mot Storbritannia fra 2001.⁶¹ EMD fastslo her de grunnleggende institusjonelle og prosessuelle kravene til en effektiv etterforskning ved mistenkelige dødsfall foretatt av myndighetene selv. Selv om dommen dermed ikke omhandler etterforskningsplikten i relasjon til fornærmedes interesser, har EMD uttalt i

⁵⁸ Jf. Mowbray (2004) s. 30

⁵⁹ Rantsev v. Cyprus and Russia (2010)

⁶⁰ Rantsev v. Cyprus and Russia (2010) avsnitt 232. Også lagt til grunn i Tsechoyev v. Russia (2011).

⁶¹ Kelly and others v. The United Kingdom (2001)

Menson m.fl. mot Storbritannia at de samme kravene til etterforskningsplikten som gjelder ved mistenkelige dødsfall foretatt av statsansatte, også gjelder i tilfeller der et privatindivid er ansvarlig for dødsfallet. EMD uttalte:

”Although there was no State involvement in the death of Michal Menson, the Court considers that the above-mentioned basic procedural requirements apply with equal force to the conduct of an investigation into life-threatening attack on an individual regardless of whether or not death results”.⁶²

EMD har altså gjort det klart at det ikke utgjør noen forskjell for kravene til etterforskningsplikten om dødsfallet skyldes myndighetene selv eller en privatperson. I det følgende vil derfor gjennomgangen av etterforskningsplikten ta utgangspunkt i kravene EMD har slått fast i Kelly m.fl. mot Storbritannia.

Som nevnt var faktum i saken at britiske sikkerhetsstyrker hadde drept ni personer under en operasjon mot et varslet terrorangrep. Familiene til de ni avdøde klaget saken inn for EMD med påstand om at etterforskningen av omstendighetene rundt operasjonen ikke hadde vært tilstrekkelig effektiv. I denne forbindelse uttalte EMD at etterforskningen må være uavhengig, være iverksatt etter myndighetenes eget initiativ, være egnet til å fastslå om maktanvendelsen var berettiget eller ikke og til å identifisere og eventuelt straffe de ansvarlige. Videre må etterforskningen være tilstrekkelig offentlig.⁶³ I det følgende gjennomgås hvert av disse kravene.

⁶² Menson and others v. The United Kingdom (2003) punkt 1. Bekreftet i Angelova and Iliev v. Bulgaria (2007)

⁶³ Kelly and others v. The United Kingdom (2001) avsnitt 95-98. Kravene er lagt til grunn ved nyere EMD-dommer for eksempel Volk v. Slovenia (2012), Ghimp and others v. The Republic of Moldova (2012), Bures v. The Czech Republic (2012), Putintseva v. Russia (2012), Eremiasove and Pechova v. The Czech Republic (2012), Shumkova v. Russia (2012)

3.2.1.1 Uavhengig etterforskning

Uavhengig etterforskningen innebærer at etterforskerne må være uavhengige fra personene som regnes som ansvarlige for handlingen. EMD utdyper dette ved å uttale at

“For an investigation into alleged unlawful killing by State agents to be effective, it may generally be regarded as necessary for the persons responsible for and carrying out the investigation to be independent from those implicated in the events [...] This means not only a lack of hierarchical or institutional connection but also a practical independence”.⁶⁴

Uttalelsen viser altså at uavhengighetskravet innebærer at det ikke bare må foreligge en hierarkisk og institusjonell uavhengighet mellom etterforskerne og de ansvarlige, men at det rent faktisk også må foreligge selvstendighet mellom de to gruppene.

I forbindelse med den overnevnte uttalelsen viser EMD til Ergi mot Tyrkia fra 1998⁶⁵, der en jente var blitt drept av tyrkiske sikkerhetsstyrker som følge av en operasjon mot opprørere. Jenta – som ble et uskyldig og tilfeldig offer – hadde først søkt tilflukt i huset sitt da skytingen startet. Da hun skulle hente noe på verandaen, ble hun skutt i hodet og døde. Hennes etterlatte klaget saken inn for EMD blant annet fordi de mente tyrkiske myndigheter ikke hadde etterforsket omstendighetene rundt drapet tilstrekkelig effektivt. EMD uttalte:

“However, the Court is struck by the heavy reliance placed by Mustafa Yüce, the public prosecutor who had the obligation to carry out an investigation into Havva Ergi’s death, on the conclusion of the gendarmerie incident report that it was the PKK which had shot the applicant’s sister. The prosecutor had explained to the delegates that only if there had been any elements contradicting this conclusion would he have considered that any other investigatory measures would have been necessary”.⁶⁶

⁶⁴ Kelly and others v. The United Kingdom (2001) avsnitt 95. Bekreftet i Giuliani and Gaggio v. Italy (2011), Isaak v. Turkey (2008), Solomou and others v. Turkey (2008).

⁶⁵ Ergi v. Turkey (1998)

⁶⁶ Ergi v. Turkey (1998) avsnitt 83.

Uttalelsen viser at EMD mente at påtalemyndighetene i for stor grad hadde vektlagt forsvarrets konklusjon om at det var opprørernes folk som hadde skutt jenta, og at myndighetene dermed ikke var ansvarlige for dødsfallet. Videre hadde påtalemyndigheten uttalt at det kun var i tilfeller der noe tilsa at denne konklusjonen ikke stemte, at andre etterforskningstiltak hadde vært nødvendig. Av disse grunner kom EMD til at det ikke forelå tilstrekkelig uavhengighet mellom påtalemyndigheten som etterforsket drapet og de militære styrkene som hadde utført operasjonen. Tyrkia ble derfor blant annet dømt for krenkelse av etterforskningsplikten utledet av EMK artikkel 2 – som følge av mangel på uavhengighet ved etterforskningen.

3.2.1.2 Lovligheten av handlingen og identifikasjon av de ansvarlige

Den overnevnte dommen Kelly m.fl. mot Storbritannia trakk også frem at etterforskningen må kunne fastslå om maktanvendelsen var berettiget eller ikke, og videre kunne identifisere de ansvarlige for hendelsen. EMD uttaler:

”The investigation must also be effective in the sense that it is capable of leading to a determination of whether the force used in such cases was or was not justified in the circumstances [...] and to the identification and punishment of those responsible. This is not an obligation of result, but of means”.⁶⁷

Uttalelsen viser at EMD krever at etterforskningen søker å avdekke lovligheten av handlingen og identifisering, og straff av, de ansvarlige for handlingen. EMD understreker følgelig at dette er en såkalt innsatsforpliktelse, ikke en resultatforpliktelse – som innebærer

⁶⁷ Kelly and others v. The United Kingdom (2001) avsnitt 96. Bekreftet i Wasilewska and Kalucka v. Poland (2010), Trapeznikova v. Russia (2008), Khadzhiyev v. Russia (2008), Takhayeva and others v. Russia (2008), Isaak v. Turkey (2008), Huohvanainen v. Finland (2007)

at det er etterforskernes innsats med sikte på å oppfylle kravene som er avgjørende – ikke det endelige resultatet.

I Eremiasova og Pechova mot Tsjekkia fra 2012⁶⁸ utdyper EMD dette kravet ytterligere. Saken gjaldt en varetektsfengslet som på vei fra cellen til toalettet greide å rive seg løs fra fengselsbetjentene og hoppe ut av et vindu. Han døde som følge av skadene og hans etterlatte klaget saken inn for EMD – blant annet med påstand om en ineffektiv etterforskning av dødsfallet. EMD uttalte:

”This obligation cannot be satisfied merely by awarding damages, otherwise the State’s obligation to seek those guilty of fatal assault might disappear and the guarantees of the right to life under Article 2 of the Convention would become theoretical and illusory [...]”.⁶⁹

Av uttalelsen følger at kravet til at etterforskningen skal søke å avdekke de ansvarlige ikke anses oppfylt dersom de etterlatte kun blir tilbudt en kompensasjon for skadene de har lidt. Dette ville ført til at den fornærmedes rett etter EMK artikkel 2 til en effektiv etterforskning kun ville blitt teoretisk og illusorisk.

3.2.1.3 Sikring av bevis

Gjennom etterforskningsplikten pålegger EMD statene å foreta de rimelige tiltak som var tilgjengelige for dem for å sikre bevisene rundt omstendighetene i saken. I Kelly m.fl. mot Storbritannia ble det uttalt slik:

“The authorities must have taken the reasonable steps available to them to secure the evidence concerning the incident, including inter alia eye witness testimony, forensic evidence and, where appropriate, an autopsy which provides a complete and accurate

⁶⁸ Eremiasova and Pechova v. The Czech Republic (2012)

⁶⁹ Eremiasova and Pechova v. The Czech Republic (2012) avsnitt 91. Også lagt til grunn i Mojsiejew v. Poland (2009), Isaak v. Turkey (2008).

record of injury and an objective analysis of clinical findings, including the cause of death [...] Any deficiency in the investigation which undermines its ability to establish the cause of death or the person responsible will falling foul of this standard”.⁷⁰

Uttalelsen viser at EMD pålegger statene å innhente bevisene i saken, herunder vitneforklaringer, tekniske bevis og – hvis nødvendig – obduksjon av avdøde som må kunne fastslå skadene og dødsårsaken. Dersom etterforskningen ikke prøver å fastslå dødsårsaken eller personen ansvarlig for handlingen, vil dette kunne medføre en krenkelse av etterforskningsplikten.

Selv om det å innhente bevis som en del av etterforskningen i en straffesak kan virke opplagt, viser EMDs rettspraksis at det har blitt klaget inn saker der etterforskerne har utelatt å avhøre vitner. Dette var tilfellet i saken Akkoc mot Tyrkia i 2000.⁷¹

I denne saken hadde en lærer og aktivist blitt skutt på vei til jobben. Det ble ved etterforskningen av drapet verken foretatt obduksjon av den avdøde eller gjort forsøk på å finne ut hvilket retning gjerningsmennene hadde flyktet. Det ble kun innhentet en forklaring fra ett vitne på åstedet, selv om det var mange flere mennesker til stede.

“The Court recalls that, following the killing of Zübeyir Akkoc and Ramazan Aydin Bilge, the police arrived at the scene and commenced an investigation. According to the information provided by the Government, however, only one statement was taken from a witness near the scene. Although the Government disputed that this was in any way remarkable, considering the time of the incident, the Court notes that the witness concerned referred to a crowd being present at the location. [...] As regards the later criminal proceedings against Seyithan Araz for, inter alia, killing Zübeyir Akkoc, it transpires that he was acquitted [...] on the basis of insufficient evidence”.⁷²

⁷⁰ Kelly and others v. The United Kingdom (2001) avsnitt 96. Bekreftet i Finogenov and others v. Russia (2011), Giuliani and Gaggiov v. Italy (2011), Geppa v. Russia (2011), Mikayil Mammadov v. Azerbaijan (2009), Branko Tomasic and others v. Croatia (2009).

⁷¹Akkoc v. Turkey (2000)

⁷² Akkoc v. Turkey (2000) avsnitt 98

EMD mente dermed at mangelen på blant annet innhenting av flere vitneforklaringer medførte at Tyrkia hadde krenket den positive forpliktelsen til å iverksette effektiv etterforskning ved mistenkelig dødsfall.

I *Gül mot Tyrkia* i 2000⁷³ ble det i saken uttalt at en obduksjon ikke bare skal kunne fastslå dødsårsaken, men også – hvis mulig – fastslå hvilke hendelser og øvrige omstendigheter som førte til dødsfallet:

“The failure of the autopsy examination to record fully the injuries on Mehmet Gül’s body hampered an assessment of the extent to which he was caught in the gunfire, and his position and distance relative to the door, which could have cast further light on the circumstances in which he was killed. The Government submitted that further examination was not necessary since the cause of death was clear. The purpose of a post mortem examination however is also to elucidate the circumstances surrounding the death, including a complete and accurate record of possible signs of ill-treatment and injury and an objective analysis of clinical findings”.⁷⁴

At obduksjonen også skal kunne fastslå ytterligere omstendigheter rundt dødsfallet dersom dette er mulig, innebærer for eksempel at obduksjonsrapporten ikke bare skal slå fast at det er et kulehull som har vært dødsårsaken, men også antallet kuler som traff avdøde og fra hvilken avstand kulene ble skutt fra.⁷⁵

3.2.1.4 Etterforskningen skal være offentlig

Det siste kravet til etterforskningsplikten som følger av *Kelly-dommen*⁷⁶, er at etterforskningen skal være offentlig. Omfanget av offentligheten som kreves må imidlertid

⁷³ *Gül v. Turkey* (2000)

⁷⁴ *Gül v. Turkey* (2000) avsnitt 89

⁷⁵ Jf. *Mowbray* (2004) s. 36

⁷⁶ *Kelly and others v. The United Kingdom* (2001)

vurderes konkret og kan dermed ikke fastslås generelt. I *Kelly m.fl. mot Storbritannia* fastslår EMD at kravet til en offentlig etterforskning skal sikre at ansvar faktisk blir pålagt gjerningspersonen og uttaler i den forbindelse at:

“There must be a sufficient element of public scrutiny of the investigation or its results to secure accountability in practice as well as in theory. The degree of public scrutiny required may well vary from case to case”.⁷⁷

I den ovennevnte *Kelly*-saken var nettopp en av problemstillingene om kravet til offentlighet ved etterforskningen var oppfylt. I den konkrete saken hadde ikke påtalemyndigheten begrunnet hvorfor de valgte å ikke iverksette straffeforfølging mot personene som var involvert i skyting som følge av et bakholdsangrepet mot det antatte terrorangrepet – der ni personer ble drept. EMD uttalte i den forbindelse at:

“The Court does not doubt the independence of the DPP. However, where the police investigation procedure is itself open to doubts of a lack of independence and is not amenable to public scrutiny, it is of increased importance that the officer who decides whether or not to prosecute also gives an appearance of independence in his decision-making. Where no reasons are given in a controversial incident involving the use of lethal force, this may in itself not be conducive to public confidence. It also denies the family of the victim access to information about a matter of crucial importance to them and prevents any legal challenge of the decision”.⁷⁸

EMD mente følgelig at nettopp en slik offentlig begrunnelse for hvorfor politiet valgte å ikke straffeforfølge gjerningspersonene er av særdeles viktighet ettersom det ellers kan stilles spørsmål ved blant annet påtalemyndighetens uavhengighet. Mangel på en slik begrunnelse, kan bidra til at offentligheten ikke får den nødvendige tillitten til politietterforskningen. Samtidig blir de etterlatte – altså fornærmede – uten denne

⁷⁷ *Kelly and others v. The United Kingdom* (2001) avsnitt 98. Bekreftet i *Giuliani and Gaggio v. Italy* (2011), *Wasilewska and Kalucka v. Poland* (2010), *Mikayil Mammadov v. Azerbaijan* (2009), *Varnava and others v. Turkey* (2009).

⁷⁸ *Kelly and others v. The United Kingdom* (2001) avsnitt 117

offentligheten avskåret fra adgangen til sentral informasjon og muligheten til å få påtalemyndighetens beslutning rettslig prøvd av en uavhengig domstol.

Som en del av kravet om at etterforskningen må være tilstrekkelig offentlig trekker EMD frem at etterlatte skal gis mulighet til deltagelse og innsyn i etterforskningen. I saken *Giuliani og Gaggio mot Italia*⁷⁹ blir dette slått fast slik:

”In addition, the investigation must be accessible to the victim’s family to the extent necessary to safeguard their legitimate interests”.⁸⁰

Uttalelsen tilsier altså at de etterlatte etter EMK artikkel 2 skal gis tilgang til etterforskningen i den utstrekning det er nødvendig for å ivareta deres legitime interesser.

EMD illustrerer hva som nærmere bestemt ligger i dette kravet i saken *Gülec mot Tyrkia* fra 1998⁸¹. Det ble i dommen påpekt at etterforskningen av klagers sønns død – blant annet på grunn av klagers manglende deltagelse i prosessen – ikke var tilstrekkelig grundig. Vedkommende var verken blitt informert om at det var truffet en avgjørelse om å ikke ta ut tiltale for domstolen mot gjerningspersonene eller om at domstolen hadde avgjort at den ikke ville undersøke saken nærmere.⁸²

“[T]he Court, like the Commission, concludes that the investigation was not thorough nor was it conducted by independent authorities. What is more, it was conducted without the participation of the complainant, who did not receive notice of the order of 18 October 1991 or the decision of 13 November 1991”.⁸³

⁷⁹ *Giuliani and Gaggio v. Italy* (2011). Også lagt til grunn i *Varnava and others v. Turkey* (2009).

⁸⁰ *Giuliani and Gaggio v. Italy* (2011) avsnitt 303.

⁸¹ *Gülec v. Turkey* (1998)

⁸² *Gülec v. Turkey* (1998) avsnitt 80 og 82

⁸³ *Gülec v. Turkey* (1998) avsnitt 82

EMD idømte også krenkelse på grunn av de etterlattes mangelfulle deltagelse i Paul og Audrey Edwards mot Storbritannia i 2002⁸⁴. Saken gjaldt en innsatt i fengsel som var blitt satt på samme celle som en alvorlig psykisk syk person ved en feiltagelse. Som følge av denne feilen ble den innsatte drept på cellen. Den rettslige undersøkelsen av dødsfallet hadde blitt foretatt for lukkede dører, men rapporten fra undersøkelsen ble senere offentliggjort. Rapporten avslørte at det forelå flere feil fra myndighetenes side. Selv om de etterlatte fikk tilgang til rapporten, kom EMD frem til at de ikke hadde vært involvert i prosessen på en måte som i tilstrekkelig grad ivaretok deres interesser. EMD uttalte i denne sammenheng at:

“The applicants, parents of the deceased, were only able to attend three days of the inquiry when they themselves were giving evidence. They were not represented and were unable to put any questions to witnesses, whether through their own counsel, or for example, through the inquiry panel. They had to wait until the publication of the final version of the inquiry report to discover the substance of the evidence about what had occurred. Given their close and personal concern with the subject matter of the inquiry, the Courts finds that they cannot be regarded as having been involved in the procedure to the extend necessary to safeguard their interests”.⁸⁵

Uttalelsen viser at EMD i den konkrete saken la vekt på at de etterlatte kun hadde fått tilgang til prosessen rundt deres sønns død i den tid de selv var innkalt til vitneavhør i retten. De hadde videre ikke blitt gitt noen forsvarer og fikk ikke mulighet til å stille spørsmål til de øvrige vitnene. EMD mente at de etterlatte, som følge av deres nære og personlige forhold til saken, ikke hadde blitt involvert i prosessen i den grad som var nødvendig for å ivareta deres interesser.

⁸⁴ Paul and Audrey Edwards v. The United Kingdom (2002). Andre tilfeller: Gülec v. Turkey (1998), Ogur v. Turkey (1999).

⁸⁵ Paul and Audrey Edwards v. The United Kingdom (2002) avsnitt 84

3.2.2 Etterforskningsplikten etter EMK artikkel 3 og 8

I det foregående har etterforskningsplikten blitt gjennomgått slik den har blitt utledet etter EMK artikkel 2. Det er imidlertid på det rene at den samme plikten også kan utledes fra EMK artikkel 3 og i visse tilfeller også etter EMK artikkel 8. I det følgende vil det derfor kort gjennomgås hvordan etterforskningsplikten utledes fra disse andre artiklene.

Den positive forpliktelsen til å iverksette effektiv etterforskning etter EMK artikkel 2 gjelder ved mistenkelige dødsfall. Den tilsvarende plikten etter EMK artikkel 3 er aktuell ved tilfeller eller begrunnede påstander om tortur eller umenneskelig og nedverdiggende behandling eller straff.⁸⁶

At etterforskningsplikten etter EMK artikkel 3 også gjelder overfor den fornærmede som har blitt utsatt for en handling av en annen privatperson – altså at den ivaretar fornærmedes interesser – ble fastslått i saken M.C mot Bulgaria i 2003⁸⁷:

“In a number of cases Article 3 of the Convention gives rise to a positive obligation to conduct an official investigation [...] Such positive obligations cannot be considered in principle to be limited solely to cases of ill-treatment by State agents”.

Det kan likevel synes å være noe uenighet blant teoretikerne om denne positive forpliktelsen gjelder overfor statene til beskyttelse for fornærmedes interesser. Jacobs, Ovey og White fastslår at etterforskningsplikten også gjelder i situasjoner der privatpersoner har handlet mot hverandre, slik som etterforskningsplikten etter EMK

⁸⁶ Jf. NOU 2006:10 s. 84

⁸⁷ M.C v. Bulgaria (2003) avsnitt 151 - se faktum nedenfor. Bekreftet i nyere dommer for eksempel Suleymanov v. Russia (2013), Sizarev v. Ukraine (2013), Tautkus v. Lithuania (2012), Koval and others v. Ukraine (2012), P. and S. v. Poland (2012), Tyagunova v. Russia (2012), D. J. v. Croatia (2012), Koky and others v. Slovakia (2012), I. G. v. Moldova (2012), Salikhov v. Russia (2012).

artikkel 2.⁸⁸ Mowbray legger imidlertid klart til grunn at etterforskningsplikten etter artikkel 3 er snevrere enn artikkel 2 som følge av at førstnevnte ikke gjelder overfor tilfeller av konflikter mellom private.⁸⁹

I denne oppgaven legges det imidlertid til grunn at det foreligger en slik etterforskningsplikt utledet av EMK artikkel 3 som ivaretar fornærmedes interesser. Det legges i den forbindelse avgjørende vekt på EMDs uttalelse i dommen J. L. mot Latvia fra 2012⁹⁰:

”[T]he Court notes that the applicant’s complaint under Article 3 raises an issue with respect to the State’s positive obligation to carry out an effective investigation in response to an arguable claim of ill-treatment [...] Such a positive obligation cannot be limited solely to cases of ill-treatment by State agents. [...] Even though the investigation may differ in scope as regards the alleged ill-treatment inflicted by persons other than state officials, it nevertheless should contain the core requirements of an effective investigation. In particular [...] the investigation should be independent, impartial, prompt and subject to public scrutiny and the investigation is to be considered effective if the authorities had taken reasonable steps to secure the evidence concerning the incident, including detailed statement concerning the allegations from the alleged victim, eyewitness testimony, forensic evidence and, where appropriate, additional medical reports”.

EMD slår her klart fast at statene pålegges en etterforskningsplikt etter EMK artikkel 3 som skal ivareta den fornærmede interesser i tilfeller der vedkommende har blitt utsatt for tortur eller umenneskelig og nedverdiggende behandling av en annen privatperson. EMD erkjenner i samme uttalelse at selv om det kan være ulike krav til omfanget av etterforskningen etter EMK artikkel 2 og artikkel 3, gjelder de samme kravene som gjennomgått i forbindelse med EMK artikkel 2 også ved etterforskningsplikten utledet etter EMK artikkel 3.

At de samme kravene etter EMK artikkel 2 også gjelder for etterforskningsplikten etter EMK artikkel 3, fremkommer også av at EMD anvender det samme begrepet – “effective

⁸⁸ Jf. Jacobs, White and Ovey (2010) s. 176

⁸⁹ Jf. Mowbray (2004) s. 65

⁹⁰ J. L. v. Latvia (2012) avsnitt 65 og 66

investigation” – for etterforskningsplikten etter begge artiklene. Dessuten er begrunnelsen som EMD anvender for etterforskningsplikten – nemlig å sikre realiteten av konvensjonsrettighetene – den samme i begge bestemmelsene.

Også etter EMK artikkel 8 er statene pålagt en positiv forpliktelse til å foreta effektiv etterforskning mot personer som har krenket en annen privatpersons fysiske og psykiske integritet.

I saken M.C. mot Bulgaria⁹¹ var en 14 år gammel jente blitt voldtatt av to forskjellige menn samme natt. Under voldtekten hadde ikke jenta greid å yte motstand og av denne grunn ble straffeforfølgningen mot guttene avsluttet. I forbindelse med etterforskningsplikten etter EMK artikkel 8 uttalte EMD at:

“Further, the Court has not excluded the possibility that the State’s positive obligation under Article 8 to safeguard the individual’s physical integrity may extend to questions relating to the effectiveness of a criminal investigation [...] On that basis, the Court considers that States have a positive obligation inherent in Article 3 and 8 of the Convention to enact criminal-law provisions effectively punishing rape and to apply them in practice through effective investigation and prosecution”.⁹²

Dommen fastslår dermed at statene er pålagt en etterforskningsplikt og en plikt til å ha straffelovgivning i de tilfeller der en privatperson har gjort inngrep mot en annen privatpersons fysiske og psykiske integritet, som da typisk vil være seksuelle overgrep.

Uttalelsen viser videre at EMD her behandler saksforholdet etter EMK artikkel 3 og 8 samlet ved fastleggingen av at det foreligger en etterforskningsplikt. Dette tilsier at de

⁹¹ M.C. v. Bulgaria (2003)

⁹² M.C. v. Bulgaria (2003) avsnitt 152 og 153. Følger også av nyere dommer for eksempel Zorica Jovanovic v. Serbia (2013), Remetin v. Croatia (2012), P. and S. v. Poland (2012), Tyagunova v. Russia (2012), Soderman v. Sweden (2012), C.A.S. and C.S. v. Romania (2012), M. and C. v. Romania (2011), Durdevic v. Croatia (2011), Hajduova v. Slovakia (2010), A. v. Croatia (2010).

samme kravene som gjelder for etterforskningsplikten etter EMK artikkel 3 og 2 også gjelder i forbindelse med etterforskningsplikten etter artikkel 8.

Rettspraksis fra EMD illustrerer følgelig at det foreligger en rekke krav til den positive forpliktelsen til å iverksette en effektiv etterforskning etter EMK artikkel 2, 3 og 8 til fordel for den fornærmede i straffesaker. Dersom ett eller flere av disse kravene mangler ved etterforskningen, kan de – enten selvstendig eller kumulativt – føre til en krenkelse av statens positive forpliktelser overfor de fornærmede og ivaretagelsen av deres interesser.

3.3 Beskyttende tiltak

I det følgende vil det bli redegjort for de positive forpliktelsene staten har overfor de fornærmede som samlet kan kalles for beskyttende tiltak. Med dette mener jeg ulike tiltak som alle har til formål å beskytte den fornærmede mot potensielle krenkelser av menneskerettigheter.

En gjennomgang av EMDs praksis viser at det både etter EMK artikkel 2 og 3 utledes en plikt for statene til å iverksette beskyttende tiltak overfor individene i situasjoner der det anses påkrevd. Denne positive forpliktelsen pålegger dermed staten å verne potensielt fornærmede mot straffbare handlinger fra andre privatpersoner. Staten må sørge for at individene innenfor sitt myndighetsområde gjennom hensiktsmessige tiltak blir gitt effektiv beskyttelse mot reell og umiddelbar fare fra tredjepersoner.

Saken *Osman mot Storbritannia* i 1998⁹³ var en av de første EMD-avgjørelsene som ga uttrykk for en slik form for positiv forpliktelse. Saken gjaldt en lærer som var blitt besatt av

⁹³ *Osman v. The United Kingdom* (1998). Også lagt til grunn i nyere dommer for eksempel *Salakhov and Islyamova v. Ukraine* (2013), *R.R. and others v. Hungary* (2012), *Von Colle v. The The United Kingdom* (2012), *Ilbeyi Kemaloglu and Meriye Kemaloglu v. Turkey* (2012), *Reynolds v. The United Kingdom* (2012), *Eremiasova and Pechova v.*

en av sine elever. Læreren brøt seg inn i elevens hus og drepte elevens far. Eleven ble ved angrepet hardt skadet. Forut for hendelsen hadde læreren oppført seg truende overfor elevens familie og omgivelser. Moren til gutten klaget drapet på ektemannen og drapsforsøket på sønnen inn for EMD med påstand om at staten hadde mislyktes i å beskytte ektemannen og sønnens liv som påkrevd etter EMK artikkel 2. EMD uttalte at:

“It is thus accepted by those appearing before the Court that Article 2 of the Convention may also imply in certain well-defined circumstances a positive obligation on the authorities to take preventive operational measures to protect an individual whose life is at risk from the criminal acts of another individual. The scope of this obligation is a matter of dispute between the parties”.⁹⁴

EMD slår altså fast at statene er pålagt en positiv forpliktelse til å ivareta den fornærmedes interesser i tilfeller der det er fare for at vedkommende vil bli utsatt for straffbare handlinger fra et annet individ.

I samme dom redegjør EMD videre for hva som mer konkret ligger i denne positive forpliktelsen:

“For the Court, and bearing in mind the difficulties involved in policing modern societies, the unpredictability of human conduct and the operational choices which must be made in terms of priorities and resources, such an obligation must be interpreted in a way which does not impose an impossible or disproportionate burden on the authorities. Accordingly, not every claimed risk to life can entail for the authorities a Convention requirement to take operational measures to prevent that risk from materialising”.⁹⁵

Uttalelsen viser at EMD anerkjenner at det ikke kan fastsettes en positiv forpliktelse for statene til å iverksette beskyttende tiltak i ethvert tilfelle av fare for individene. Det må tas

The Czech Republic (2012), *Cesnulevicius v. Lithuania* (2012), *Walaszek v. Poland* (2012), *Finogenov and others v. Russia* (2011), *Masneva v. Ukraine* (2011).

⁹⁴ *Osman v. The United Kingdom* (1998) avsnitt 115

⁹⁵ *Osman v. The United Kingdom* (1998) avsnitt 116

hensyn til statens ressurser og prioriteringer slik at statene ikke blir pålagt en umulig eller uproporsjonal plikt.

EMD uttaler derfor videre hva som nærmere bestemt må foreligge for at forpliktelsen skal kunne pålegge ansvar for statene.

“In the opinion of the Court where there is an allegation that the authorities have violated their positive obligation to protect the right to life in the context of their above-mentioned duty to prevent and suppress offences against the person [...] it must be established to its satisfaction that the authorities knew or ought to have known at the time of the existence of a real and immediate risk to the life of an identified individual or individuals from criminal acts of a third party and that they failed to take measures within the scope of their powers which, judged reasonably, might have been expected to avoid that risk”.⁹⁶

EMD begrenser altså den positive forpliktelsen til å iverksette beskyttende tiltak til de situasjoner der myndighetene var klar over eller burde vært klar over at det på hendelsestidspunktet forelå en reell og umiddelbar fare for livet til et identifisert individ – og at de i denne sammenheng ikke foretok de rimelige tiltakene som kunne ha forhindre hendelsen.

Disse kravene illustrerer at det skal noe til før staten blir ansvarlige for brudd på denne positive forpliktelsen. At det må foreligge særlige omstendigheter før EMD fastslår krenkelse, illustreres i saken Mahmut Kaya mot Tyrkia fra 2000.⁹⁷

Saken gjaldt en lege i sør-øst Tyrkia som mistenkte at han var i fare som følge av at han hadde behandlet folk som var motstandere av myndighetene i Tyrkia. Under et oppdrag der han behandlet en såret person som var en slik motstander av regimet, kom han aldri tilbake. Flere dager senere ble han funnet død. Avdødes bror klaget saken inn for EMD med påstand om at de tyrkiske myndighetene ikke hadde overholdt sin plikt etter EMK artikkel

⁹⁶ Osman v. The United Kingdom (1998) avsnitt 116

⁹⁷ Mahmut Kaya v. Turkey (2000)

2 til å iverksette beskyttende tiltak overfor broren. I sin vurdering av statens ansvar anvendte EMD de ovennevnte kravene som saken *Osman mot Storbritannia*⁹⁸ oppstilte. I det følgende vil disse kravene bli referert til som “Osman-testen”. EMD uttalte at:

“The Court is satisfied that Hasan Kaya as a doctor suspected of aiding and abetting the PKK was at this time at a particular risk of falling victim to an unlawful attack. Moreover, this risk could in the circumstances be regarded as real and immediate”.⁹⁹

Ved vurderingen av om tyrkiske myndigheter hadde foretatt slike beskyttende tiltak som var å forvente i det konkrete tilfellet uttalte EMD videre:

“A wide range of preventive measures would have been available to the authorities regarding the activities of their own security forces and those groups allegedly acting under their auspices or with their knowledge. The Government have not provided any information concerning steps taken by them prior to the Susurluk report to investigate the existence of contra-guerrilla groups and the extent to which State officials were implicated in unlawful killings carried out during this period, with a view to taking appropriate measures of prevention”.¹⁰⁰

Uttalelsen gir uttrykk for at tyrkiske myndigheter hadde hatt mulighet til å foreta en rekke beskyttende tiltak som kunne forhindret handlingen, og EMD mente også at myndighetene hadde vært klar over at avdøde var utsatt for en reell og umiddelbar fare. Staten hadde derfor ikke oppfylt sin positive forpliktelse til å iverksette beskyttende tiltak etter EMK artikkel 2.

EMD anvendte videre “Osman-testen” i *Denizci m.fl. mot Kypros* i 2001.¹⁰¹ I denne saken konkluderte imidlertid EMD med at staten ikke hadde krenket sin positive forpliktelse til å iverksette beskyttende tiltak overfor den fornærmede. Avgjørende her var at EMD mente at de kypriotiske myndighetene ikke var klar over faren.

⁹⁸ *Osman v. The United Kingdom* (1998)

⁹⁹ *Mahmut Kaya v. Turkey* (2000) avsnitt 89

¹⁰⁰ *Mahmut Kaya v. Turkey* (2000) avsnitt 100

¹⁰¹ *Denizci and others v. Cyprus* (2001)

“[...] there is nothing to suggest that, even supposing that Ilker Tufansoy feared that his life was at real and immediate risk, he had ever reported these fears to the Cypriot police. Nor is there anything to indicate that the Cypriot authorities ought to have known that Ilker Tufansoy was at risk of attack from the criminal acts of a third party and failed to take steps to protect him”.¹⁰²

De to sistnevnte dommene illustrerer at EMD har vist noe motvilje mot å idømme krenkelse av plikten til å iverksette beskyttende tiltak overfor sårbare og/eller særlig utsatte personer, med unntak av de tilfellene som forekom i sør-øst Tyrkia på 1990-tallet.¹⁰³ Ifølge forfatter Mowbray er dette begrunnet i at EMD anerkjenner vanskelighetene det nasjonale politiet står overfor, og viser derfor en viss varsomhet med å sette spørsmålstegn ved de avgjørelsene politiet gjør i en konkret situasjon i ettertid av hendelsen.¹⁰⁴

Det kan derfor legges til grunn at dersom staten skal bli ansvarlig for en handling foretatt mellom private personer etter denne plikten, må den fornærmede kunne bevise at myndighetene visste eller burde visst om en reell og umiddelbar fare for livet til en identifisert person (enten ved å bli informert av offeret selv eller av noen av offerets familiemedlemmer) og at de ikke i tilstrekkelig grad har iverksatt forventede tiltak som kunne ha beskyttet offeret. Terskelen settes høyt for når staten ilegges ansvar.¹⁰⁵

I saken Osman mot Storbritannia var vurderingen av statens ansvar etter plikten til å iverksette beskyttende tiltak situasjoner der privatpersoner var blitt utsatt for en krenkelse av retten til liv etter EMK artikkel 2, enten i form av drap eller drapsforsøk. Det er imidlertid klart at den samme forpliktelsen også utledes etter EMK artikkel 3 i situasjoner

¹⁰² Denizci and others v. Cyprus (2001) avsnitt 376

¹⁰³ Jf. Mahmut Kaya v. Turkey (2000)

¹⁰⁴ Jf. Mowbray (2004) s. 20

¹⁰⁵ Jf. Mowbray (2004) s. 20

der en fornærmet har blitt utsatt for tortur eller umenneskelig og nedverdiggende behandling.¹⁰⁶

I Z m.fl. mot Storbritannia¹⁰⁷ illustreres det at plikten til å iverksette beskyttende tiltak overfor individene kan pålegges statene til for eksempel å måtte fjerne barn som har blitt utsatt for mishandling fra hjemmene sine. Saken gjaldt fire barn som var blitt utsatt for grov forsømmelse av sine foreldre. Myndighetene hadde fulgt opp forholdene i mange år, men tok ikke barna ut av hjemmet før moren selv ba om det. Barna klaget britiske myndigheter inn for EMD for krenkelse av deres rettigheter etter EMK artikkel 3 – på grunnlag av at de ikke var blitt tatt ut av hjemmet tidligere. EMD uttalte i vurderingen av statens overholdelse av beskyttelsesplikten:

“The Court acknowledges the difficult and sensitive decisions facing social services and the important countervailing principle of respecting and preserving family life. The present case however leaves no doubt as to the failure of the system to protect these child applicants from serious, long-term neglect and abuse”.¹⁰⁸

EMD påpeker her at selv om det er viktig å respektere familielivet og å holde en familie samlet, går det likevel en grense. EMD anvendte i det videre “Osman-testen” for å fastslå at staten kan pålegges fysisk å gripe inn i situasjoner der de vet eller burde vite at det foregår mishandling. I dette tilfellet skulle barna vært fjernet fra hjemmet på et mye tidligere tidspunkt. EMD dømte derfor Storbritannia for krenkelse av sin positive plikt til å iverksette beskyttende tiltak overfor de fornærmede.

¹⁰⁶ Se J.L. v. Latvia (2012) avsnitt 64, Milanovic v. Serbia (2010) avsnitt 84.

¹⁰⁷ Z and others v. The United Kingdom (2001)

¹⁰⁸ Z and others v. The United Kingdom (2001) avsnitt 74

3.4 Prosessuelle rettigheter

Som nevnt i kapittel 2 har fornærmede også prosessuelle rettigheter etter EMK som skal ivareta deres interesser i straffesaker. De aktuelle prosessuelle bestemmelsene er EMK artikkel 6 om retten til en rettferdig rettergang og EMK artikkel 13 om en effektiv prøvingsrett for en nasjonal domstol.

EMK artikkel 6 nr. 1 gir i utgangspunktet partene i et sivilt søksmål samt den siktede en rett til en rettferdig rettergang. Denne rettigheten kommer imidlertid også fornærmede til gode i situasjoner der den fornærmede fremmer et sivilt krav i forbindelse med straffesaken mot gjerningspersonen.¹⁰⁹

I følge saken *Stubbings m.fl. mot Storbritannia*¹¹⁰ innebærer retten til en rettferdig rettergang en prøvingsrett av saken for domstolene. EMD fastslår dette ved å uttale:

”The Court recalls that Article 6 para. 1 (art. 6-1) embodies the ‘right to a court’ [...]”.¹¹¹

Retten til å få et krav behandlet av en domstol er imidlertid ikke absolutt. I den overnevnte *Stubbings-saken*¹¹² var problemstillingen om det innebar en krenkelse av EMK artikkel 6 nr. 1 å ha foreldelsesregler ved erstatningssøksmål etter seksuelle overgrep. Fire kvinner hadde i voksen alder fått psykiske problemer som følge av seksuelt misbruk i barndommen. Da kvinnene gikk til søksmål mot overgriperne, ble saken avvist som følge av at foreldelsesfristene var overtrådt. EMD uttalte i den forbindelse at:

¹⁰⁹ *Perez v. France* (2004), jf. punkt 2.2.4

¹¹⁰ *Stubbings and others v. The United Kingdom* (1996)

¹¹¹ *Stubbings and others v. The United Kingdom* (1996) avsnitt 50. Lagt til grunn i *K. M. C. v. Hungary* (2012), *Bulfracht Ltd. v. Croatia* (2011), *Urbanek v. Austria* (2010), *Lesjak v. Croatia* (2010), *Georgel and Georgeta Stoicescu v. Romania* (2011), *Sierpinski v. Poland* (2009).

¹¹² *Stubbings and others v. The United Kingdom* (1996)

“However, this right is not absolute, but may be subject to limitations; these are permitted by implication since the right of access by its very nature calls for regulation by the State. In this respect, the Contracting States enjoy a certain margin of appreciation, although the final decision as to the observance of the Convention’s requirements rests with the Court. It must be satisfied that the limitations applied do not restrict or reduce the access left to the individual in such a way or to such an extent that the very essence of the right is impaired”.¹¹³

Uttalelsen illustrerer at fornærmede har en rett til domstolsbehandling, men at retten ikke er ubegrenset. De enkelte medlemsstatene kan regulere adgangen innenfor en gitt skjønnsmargin. Denne skjønnsmarginen er imidlertid heller ikke uten begrensninger, og staten må i så måte ikke begrense adgangen til domstolen slik at det griper inn i selve kjernen av rettighetene – som er at domstolsbehandlingen skal fremstå som rettferdig.

Fornærmede blir videre gitt en rett etter EMK artikkel 6 nr. 1 til å få en avgjørelse av domstolen “within reasonably time”. Hva som nærmere bestemt ligger i denne begrensningen kan ikke fastslås absolutt, men vil variere fra sak til sak. Vurderingen av om denne rettigheten er krenket av statene vil derfor måtte vurderes etter en konkret helhetsvurdering av omstendighetene i saken.¹¹⁴ Beregningen gjøres som regel med utgangspunkt i det tidspunkt en person får status som siktet til det foreligger en endelig rettskraftig dom i siste instans.¹¹⁵

EMK artikkel 6 nr. 1 regulerer retten til rettferdig rettergang ved omtrent enhver sivil sak og straffesak, uavhengig av tvistetema. Men fornærmede har en særlig rett etter EMK

¹¹³ Stubbings and others v. The United Kingdom (1996) avsnitt 50. Følger også av nyere dommer for eksempel K.M.C. v. Hungary (2012), Pashayev v. Azerbaijan (2012), Mihal v. Slovakia (2011), Bulfracht Ltd. v. Croatia (2011), Seal v. The United Kingdom (2010), Urbanek v. Austria (2010), Lesjak v. Croatia (2010), Vrbica v. Croatia (2010), K. T. v. Norway (2008).

¹¹⁴ Jf. Høstmælingen (2010) s. 196

¹¹⁵ Jf. Høstmælingen (2010) s. 197

artikkel 13 til å få sin påstand om at hans rettigheter eller friheter etter konvensjonen er krenket, prøvd for en nasjonal domstol.

I punkt 2.2.5 ble det redegjort for at enhver fornærmet som har en prosedabel påstand om at rettighetene og frihetene etter konvensjonen er brutt, har rett etter EMK artikkel 13 til å få en effektiv prøvingsrett. Den sentrale saken om denne bestemmelsen er *Silver m.fl. mot Storbritannia* fra 1983.¹¹⁶ Saken gjaldt seks fanger som klaget myndighetene inn for EMD som følge av at fengselsvaktene stoppet brevkorrespondansen deres og at de ikke hadde hatt slik effektiv prøvingsrett som EMK artikkel 13 gir dem ved prøvelsen av lovligheten av slik brevforbud. Selv om saken ikke gjelder en fornærmet, skiller ikke EMK artikkel 13 mellom de ulike rollene. Enhver har denne rettigheten og rettspraksis på området vil derfor gjennomgå uavhengig av om klager er en fornærmet eller ikke.

I *Silver m.fl. mot Storbritannia* fastslo EMD rekkevidden av rettigheten slik

“The authority referred to in Article 13 (art. 13) may not necessarily be a judicial authority but, if it is not, its powers and guarantees which it affords are relevant in determining whether the remedy before it is effective [...]”.¹¹⁷

Uttalelsen fastslår at prøvingsorganet – “national authority” – ikke nødvendigvis må være en juridisk domstol, men at det avgjørende er om prøvingsorganet foretar en effektiv overprøving av saken.¹¹⁸ Dette innebærer at kravet til prøvingsrett for en nasjonal domstol vil være oppfylt dersom saken er prøvd av et forvaltningsorgan, forutsatt at prøvingen er reell og effektiv.¹¹⁹

¹¹⁶ *Silver and others v. The United Kingdom* (1983)

¹¹⁷ *Silver and others v. The United Kingdom* (1983) avsnitt 113. Følger også av *Klass and others v. Germany* (1978), *De Souza Ribeiro v. France* (2012), *Razvyakin v. Russia* (2012), *Hirsi Jamaa and others v. Italy* (2012), *Giuliani and Gaggio v. Italy* (2011), *M. S. S. v. Belgium and Greece* (2011), *Kozhokar v. Russia* (2010), *Bazjaks v. Latvia* (2010).

¹¹⁸ Jf. Aall (2008) s. 67

¹¹⁹ Jf. Høstmælingen (2010) s. 275

Selv om den nasjonale domstolen ikke nødvendigvis må være av juridisk karakter, settes det likevel flere krav til prøvingsorganet. Prøvingsorganet må for det første være tilstrekkelig uavhengig av det organ som påstås å ha krenket rettighetene.¹²⁰ Dette blir sjeldent et problem i konflikter mellom privatpersoner der fornærmede klager over en krenkelse gjort av en tredjeperson, ikke av staten.

Videre må prøvingsorganet ha tilstrekkelig prøvingskompetanse og ha myndighet til å bindende avgjøre saken. Den nye avgjørelsen må videre bygge på rettsregler.¹²¹ Dette tilsier at for eksempel den norske Sivilombudsmannen ikke ville oppfylt kravet til “national authority” – ettersom de ikke kan fatte nye, bindende avgjørelser.¹²²

I saken *Silver m.fl. mot Storbritannia* fra 1983 ble det videre slått fast at det er summen av nasjonale rettsmidler som er avgjørende, ikke det enkelte rettsmidlet. Dette ble uttalt slik av EMD:

“Although no single remedy may itself entirely satisfy the requirements of Article 13 (art. 13), the aggregate of remedies provided for under domestic law may do so”.¹²³

Så lenge myndighetene tilbyr individene rettsmidler som samlet utgjør en effektiv prøvingsadgang, vil derfor kravet etter EMK artikkel 13 være oppfylt. Det kan således være et organ som vurderer om den påståtte krenkelsen er i samsvar med nasjonale regler og et annet organ som vurderer om det er i samsvar med internasjonale regler.

¹²⁰ Jf. Aall (2008) s. 68

¹²¹ Jf. Aall (2008) s. 68-69

¹²² Jf. Høstmælingen (2010) s. 275

¹²³ *Silver and others v. The United Kingdom* (1983) avsnitt 113. Lagt til grunn i *Klass and others v. Germany* (1978) og bekreftet i nyere dommer for eksempel i *De Souza v. France* (2012), *Communist Party of Russia v. Russia* (2012), *Kangasluoma v. Finland* (2004).

I saken Leander mot Sverige fra 1987¹²⁴ ble klager gitt avslag på en ansettelse på grunn av sikkerhetsgrunner. Vedkommende klaget saken inn for EMD og hevdet blant annet at hans rett til effektiv prøving etter EMK artikkel 13 var krenket ettersom verken han eller hans advokat hadde fått tilgang til saksdokumentene, samt at han ikke hadde fått muligheten til å anke avgjørelsen til en uavhengig myndighet.

I dommen gjennomgikk EMD fire forskjellige rettsmidler som klager hadde hatt mulighet til å benytte seg av. Disse fire var klage til regjeringen over avslag på ansettelsessøknad, begjæring til politistyret om adgang til det hemmelige register om adgang til å bringe spørsmålet om lovligheten av avslaget inn for domstolene, klage til justisministeren og klage til ombudsmannen. EMD uttalte ved vurderingen av rettsmidlene at:

“Even if, taken on its own, the complaint to the Government were not considered sufficient to ensure compliance with Article 13 (art. 13), the Court finds that the aggregate of the remedies set out above [...] satisfies the conditions of Article 13 (art. 13) in the particular circumstances of the instant case [...] Accordingly, the Court concludes that there was no violation of Article 13”.¹²⁵

Uttalelsen illustrerer at selv om ingen av disse rettsmidlene i seg selv kunne anses som effektive, kan de samlet oppfylte kravet til en effektivt prøvingsrett etter EMK artikkel 13.

At statene er pålagt en plikt til å gi den som påstår seg krenket av konvensjonsrettighetene en effektiv prøvingsadgang, ivaretar dermed fornærmedes interesser.

¹²⁴ Leander v. Sweden (1987)

¹²⁵ Leander v. Sweden (1987) avsnitt 84

4 Enkelte overordnede forhold

I kapitlet overfor ble de enkelte forpliktelsene nærmere kartlagt og gjennom EMDs praksis ble det illustrert hva som kreves av staten hva angår forpliktelser overfor den fornærmede i straffesaker. Det er imidlertid slik at EMD ikke nøyer seg med å kun konstatere om staten har oppfylt kravene til de positive forpliktelsene eller ikke. EMD anvender i tillegg flere vurderingsmomenter, hensyn og betraktninger til å endelig ta stilling til om den konkrete staten skal idømmes ansvar. I dette kapitlet redegjøres nærmere for disse mer generelle betraktningene og hensynene som EMD anvender i vurderingen av om staten har overholdt sine positive forpliktelser overfor de fornærmede og deres interesser i straffesaker.

4.1 Statens skjønnsmargin

EMD har gjennom sin praksis anerkjent at staten i visse tilfeller vil være bedre egnet til å vurdere hva som er best for individene i sin stat, enn EMD selv. EMD vil i slike tilfeller ta mer hensyn til statens egen vurdering av situasjonen og eventuelle tiltak som kreves. Staten har da en såkalt “margin of appreciation”.

Det er noe uklart når læren om staten skjønnsmargin første gang ble slått fast av EMD¹²⁶, men det legges til grunn at det skjedde på 1960-70-tallet. Begrunnelsen for en slik lære er blant annet at EMD som følge av subsidiaritetsprinsippet kun er ment å ha et sekundært kontrollansvar.¹²⁷ Det er statene som har overført myndighet og tilslutning til EMK og EMD, og det er først og fremst statene som har det primære ansvaret for gjennomføringen

¹²⁶ Mirmotahari (2008) s. 32 legger til grunn at det var i dommen *Lawless v. Ireland* (1961), mens ulike forfattere av tekster på Council of Europe (Europarådets) sine nettsider legger til grunn at statens skjønnsmargin første gang ble uttalt i *Handyside v. The United Kingdom* (1976).

¹²⁷ Jf. Mirmotahari (2008) s. 31-32

av konvensjonens rettigheter. EMD kommer derfor først inn etter at nasjonale myndigheter ikke har overholdt sitt ansvar overfor individene.¹²⁸ EMD forbeholder seg imidlertid alltid siste ord i saken.

En slik skjønnsmargin blir som regel gitt statene i forbindelse med rettigheter som åpner for at statlige inngrep kan rettferdiggjøres og dermed lovlig gjennomføres – dersom de er formålstjenlige og proporsjonale. Men skjønnsmarginen blir også en del av problemstillingen ved spørsmålet om staten har overholdt sine positive forpliktelser.¹²⁹ Spørsmålet om hvor vid skjønnsmarginen skal være, må imidlertid avgjøres etter en konkret helhetsvurdering med utgangspunkt i ordlyden i den konkrete bestemmelsen.¹³⁰

Staten har for øvrig ikke noen skjønnsmargin ved avgjørelsen av om det kan utledes positive forpliktelser fra en bestemt bestemmelse eller ikke.¹³¹ Men ettersom omfanget av statens skjønnsmargin avgjør prøvingsintensiteten fra EMD og legitimiteten av statens unnlatelser og handlinger, vil rekkevidden av statens skjønnsmargin få stor betydning ved vurderingen av rettmessigheten av statens positive forpliktelser til å iverksette tiltak som ivaretar fornærmedes interesser.¹³²

4.2 "Effektiv beskyttelse" som vurderingsmoment

En gjennomgang av praksis viser at EMD i mange tilfeller anvender kriteriet om "effektiv beskyttelse" ved vurderingen av om staten skal ilegges ansvar som følge av en krenkelse foretatt av en privatperson.¹³³ Vurderingen blir da om staten har sikret slik "effektiv

¹²⁸ Jf. Mirmotahari (2008) s. 32

¹²⁹ Jf. Aall (2008) s. 129

¹³⁰ Jf. Mirmotahari (2008) s. 33

¹³¹ Jf. Mirmotahari (2008) s. 33

¹³² Jf. Mirmotahari (2008) s. 33

¹³³ Jf. Mirmotahari (2008) s. 46

beskyttelse” av den påståtte krenkende rettigheten, og bare dersom EMD kommer til at dette har blitt gjort, vil staten gå fri fra ansvar.

Av gjennomgangen av tiltakene i kapittel 3 følger at EMD flere steder trekker frem at tiltaket – enten det dreier seg om lovgivning, etterforskning eller andre beskyttende tiltak – skal være effektive. Det innebærer at det ikke er tilstrekkelig at det for eksempel foretas en eller annen form for etterforskning, den må i tillegg være effektiv for at den skal ha oppfylt statens positive forpliktelser.

Dette vurderingsmomentet er svært ofte brukt ved vurderingen av de positive forpliktelsene statene har overfor fornærmedes interesser. Statene tilkjennes imidlertid ofte en viss skjønnsmargin ved vurderingen av dette effektivitetshensynet. Utgangspunktet er dermed at det er statens oppgave å utforme og regulere det rettssystemet de selv mener kommer best i overenstemmelse med deres konvensjonsforpliktelser. Derfor vil EMD i vurderingen av om tiltakene har vært tilstrekkelig effektive ta hensyn til både kultur, lokale omstendigheter og tradisjon i vedkommende stat.¹³⁴ Dette innebærer at de nasjonale myndighetene kan velge den rettslige fremgangsmåten de selv måtte ønske, så lenge de velger mellom alternativer som er egnet til å gi tiltaket en ”effektiv beskyttelse” overfor individene.¹³⁵

4.3 Avveining mellom ulike forhold og interesser

Til nå har det blitt redegjort for vurderingsmomentene statens skjønnsmargin og effektiv beskyttelse som EMD i visse tilfeller anvender ved vurderingen av om staten er ansvarlig for hendelser begått av et annet privatindivid mot en fornærmet. Videre benytter EMD seg i

¹³⁴ Jf. Mirmotahari (2008) s. 54

¹³⁵ Jf. Mirmotahari (2008) s. 54

enkelte tilfeller av en vurdering av om medlemsstatene har foretatt en rimelig avveining mellom de ulike forhold og interesser i den konkrete saken.¹³⁶

At EMD i noen tilfeller anvender denne vurderingen kan illustreres av saken *Kruskovic mot Kroatia*¹³⁷ der EMD uttaler:

”However, the boundaries between the State’s positive and negative obligations under Article 8 do not lend themselves to precise definition. The applicable principles are nonetheless similar. In determining whether or not such an obligation exists, regard must be had to the fair balance which has to be struck between the general interest and the interests of the individual”.

Domstolen ser enten på om myndighetene har foretatt en balansert vurdering av de aktuelle aktørenes interesser – såkalt interesseavveining – eller om myndighetene har foretatt en balansert vurdering av de konvensjonsrettighetene som står mot hverandre i saken – rettighetsavveining.¹³⁸

Når det gjelder slike avveininger blir det ofte uttalt av domstolen at det må foreligge en ”fair balance” mellom enten interessene eller rettighetene.

I interesseavveiningen vurderer EMD om staten har foretatt en avveining mellom de konkurrerende interessene til både individene i saken og til samfunnet som et hele, for å unngå at de blir ansvarlige for privates handlinger. For at kravet til en ”fair” avveining skal anses oppfylt, legger EMD blant annet til grunn verdier som individenes behov for vern av sin integritet og verdighet, samt at de tar hensyn til demokratiet og rettstaten.¹³⁹

¹³⁶ Jf. Mirmotahari (2008) s. 76

¹³⁷ *Kruskovic v. Croatia* (2011) avsnitt 29

¹³⁸ Jf. Mirmotahari (2008) s. 77

¹³⁹ Jf. Mirmotahari (2008) s. 83

Statens skjønnsmargin kommer imidlertid inn ved EMDs vurdering av om staten har foretatt en rimelig avveining av interessene i saken. Dersom staten har foretatt en ”fair balance”-vurdering vil EMD, på grunn av denne skjønnsmarginen, avstå fra overprøving – med mindre den ser grunn til å prøve den enkelte stats egen vurdering.¹⁴⁰ Omfanget av skjønnsmarginen vil imidlertid variere som følge av omstendighetene i den konkrete saken.

Ved rettighetsvurderingene er det også avgjørende om staten har foretatt en ”fair balance” vurdering av de enkelte konvensjonsrettighetene som står opp mot hverandre i den enkelte sak.¹⁴¹ I saken Von Hannover mot Tyskland no. 2 i 2012¹⁴² var problemstillingen om tyske ukeblader kunne publisere bilder av prinsesse Caroline av Monaco i dagligdagse situasjoner uten hennes samtykke. Prinsessen mente journalistene krenket EMK artikkel 8 om retten til privatliv, mens journalistene påberopte rett til ytringsfrihet etter EMK artikkel 10. De to konvensjonsrettighetene sto dermed opp mot hverandre. EMD uttalte i denne forbindelse at:

”The boundary between the State’s positive and negative obligations under Article 8 does not lend itself to a precise definition; the applicable principles are, nonetheless, similar. In both contexts regard must be had to a the fair balance that has to be struck between the relevant competing interests”.¹⁴³

EMD uttaler altså at det må foretas en ”fair balance” av de to konvensjonsrettighetene som står mot hverandre i en konkret sak. I denne saken kom EMD frem til at EMK artikkel 10 måtte tolkes innskrenkende til fordel for EMK artikkel 8.

Redegjørelsen viser at når det gjelder avveininger som vurderingsmoment er det nær sammenheng mellom statens skjønnsmargin og vurderingen av statens ansvar. Etter Mirmotaharis mening kan det synes som om det skjer en innsnevring av statens

¹⁴⁰ Jf. Mirmotahari (2008) s. 88

¹⁴¹ Jf. Mirmotahari (2008) s. 93

¹⁴² Von Hannover v. Germany no. 2 (2012)

¹⁴³ Von Hannover v. Germany no. 2 (2012) avsnitt 99

skjønnsmargin i de tilfeller der det foreligger en ubalanse mellom de aktuelle interessene i saken, mens det skjer en utvidelse i de tilfeller der EMD mener at staten har foretatt en balansert vurdering.¹⁴⁴ Dette støttes opp av den ovennevnte saken Von Hannover mot Tyskland¹⁴⁵ der EMD uttalte at:

”Where the balancing exercise has been undertaken by the national authorities in conformity with the criteria laid down in the Court’s caselaw, the Court would require strong reasons to substitute its view for that of the domestic courts”.

EMD legger altså til grunn at det skal mye til før de overprøver en rimelig avveining foretatt av nasjonale domstoler.

Redegjørelsen tilsier at det avgjørende for EMD er om staten har foretatt en balansert vurdering av de motstridende rettigheter og interesser. Har den ikke det, vil staten kunne bli idømt ansvar for krenkelse av sine positive forpliktelser til å ivareta fornærmedes interesser.

4.4 Terskelprinsippet

Omfanget av statens positive forpliktelser kan, som redegjort for i de forutgående punktene, vurderes etter flere momenter og prinsipper. I tillegg til disse anvender EMD det såkalte terskelprinsippet ved vurderingen av statens ansvar ved beskyttelsen av fornærmedes interesser.

Terskelprinsippet innebærer at statens krenkelse av konvensjonsrettighetene må ha oversteget et visst minstemål før det kan bli tale om et konvensjonsbrudd.¹⁴⁶

¹⁴⁴ Jf. Mirmotahari (2008) s. 98

¹⁴⁵ Von Hannover v. Germany no. 2 (2012) avsnitt 107

¹⁴⁶ Jf. Mirmotahari (2008) s. 99

EMK artikkel 3 har gjennom EMDs praksis blitt ansett for å uttrykke terskelprinsippet på generelt grunnlag ettersom handlingen må være over en viss alvorlighetsgrad for at det skal kunne regnes som enten tortur eller umenneskelig og nedverdiggende behandling etter bestemmelsen.¹⁴⁷ EMD vil i denne sammenheng vurdere om handlingen foretatt mellom to privatpersoner kan karakteriseres som slik type behandling. Dersom det ikke er tilfellet, vil heller ikke EMD idømme ansvar etter EMD artikkel 3.

Terskelprinsippet kommer blant annet til uttrykk i saken Costello-Roberts mot Storbritannia¹⁴⁸ der saken gjaldt en syv år gammel gutt som hadde fått fysisk refselse av rektor på en privatskole. Gutten klagde saken inn for EMD med påstand om at britiske myndigheter ikke hadde overholdt den positive forpliktelsen til å beskytte individene mot slik behandling fra andre privatindivider. EMD uttalte i denne sammenheng at:

”However [...] in order for punishment to be ”degrading” and in breach of Article 3 (art. 3), the humiliation or debasement involved must attain a particular level of severity and must in any event be other than that usual element of humiliation inherent in any punishment. Indeed, Article 3 (art. 3), by expressly prohibiting ”inhuman” and ”degrading” punishment, implies that there is a distinction between such punishment and punishment more generally”.¹⁴⁹

For at EMK artikkel 3 skal bli anvendt og kunne ilegge staten ansvar, må dermed handlingen som har blitt foretatt mot den fornærmede utgjøre et visst minstemål for å kunne karakteriseres som tortur, umenneskelig eller nedverdiggende behandling.

Praksis viser at dette prinsippet også har blitt anvendt ved vurderingen av statens ansvar etter EMK artikkel 8 og 10.¹⁵⁰

¹⁴⁷ Jf. Mirmotahari (2008) s. 100

¹⁴⁸ Costello-Roberts v. The United Kingdom (1993)

¹⁴⁹ Costello-Roberts v. The United Kingdom (1993) avsnitt 30

¹⁵⁰ Jf. Mirmotahari (2008) s. 99

5 AVSLUTNING

I det foregående er det utredet om det følger forpliktelser etter EMK for statene til å ivareta fornærmedes interesser i straffesaker, og hva slags type forpliktelser dette er. Det er søkt klarlagt hvilke bestemmelser forpliktelsene utledes fra, det nærmere innholdet i tiltakene statene er pålagt å iverksette og de mer generelle betraktninger og hensyn EMD legger til grunn i vurderingen av statens ansvar ved eventuell krenkelser av disse forpliktelsene.

Oppgaven har vist at EMK faktisk pålegger statene forpliktelser som skal ivareta fornærmedes rettigheter i straffesaker – blant annet gjennom en plikt til å iverksette effektiv lovgivning, etterforskning og andre beskyttende tiltak, samt sikre de fornærmede visse prosessuelle rettigheter i form av en rettferdig rettergang og prøvingsrett for nasjonale domstoler. Men utredningen har også vist at EMK ikke gir slike særskilte rettigheter om ivaretakelsen av fornærmedes interesser som man – ut fra andre internasjonale kilder og på grunn av fornærmedes åpenbare beskyttelsesbehov – på forhånd kunne forventet at forelå. Tross mangelen på slike særskilte rettigheter, er det imidlertid ikke tvil om at EMK pålegger statene forpliktelser som ivaretar fornærmedes interesser i straffesaker.

Disse forpliktelsene styrker de fornærmedes menneskerettslige vern etter EMK i situasjoner der de står i fare for eller har vært utsatt for en straffbar handling begått av et annet privatindivid.

En vesentlig begrunnelse for slike forpliktelser som ivaretar fornærmedes interesser i straffesaker er at det menneskerettslige vernet ellers i stor grad kunne bli illusorisk og teoretisk. For at konvensjonsrettighetene skal fungere praktisk og effektivt har EMD funnet det nødvendig både å innfortolke aktivitetsplikter i flere av konvensjonens bestemmelser, og direkte fastslå fornærmedes (og andres) prosessuelle rettigheter i konvensjonstekstene.

Det oppgaven imidlertid har vist er at fornærmedes rettigheter følger av de positive forpliktelsene som EMD stort sett har utledet gjennom sin praksis. Uten slike forpliktelser ville den fornærmede nesten ikke hatt noe internasjonalt, menneskerettslig vern etter EMK – med unntak av de nedfelte prosessuelle rettighetene i EMK artikkel 6 og 13.

At nye positive forpliktelser til fordel for den fornærmede stadig blir utledet av EMD ved tolkninger av EMKs konvensjonsbestemmelser, viser at utviklingen av fornærmedes rettigheter er på god vei. Det er imidlertid et stykke igjen til det kan sies at den fornærmede har et fullgodt vern etter EMK på lik linje med for eksempel den siktede i en straffesak. Det er fremdeles flere artikler i EMK der positive forpliktelser ikke har blitt utledet for å ivareta fornærmedes rettigheter og EMK artikkel 6 har fortsatt mange flere rettigheter som kun tilkommer den siktede – og ikke den fornærmede – i en straffesak.

Som nevnt har oppgaven også vist at EMK ikke inneholder noen rettigheter som er fastsatt særskilt for vern av den fornærmedes interesser. Hva angår både de positive forpliktelsene til lovgivning og etterforskning og andre beskyttende tiltak er forpliktelsene like mye til fordel for gjerningspersonen som den fornærmede. De prosessuelle forpliktelsene etter EMK artikkel 6 og 13 likestiller også disse rollene i straffesaker. Det er kun i forbindelse med de positive forpliktelsene etter EMK artikkel 2 at EMD presiserer at tiltakene skal ivareta de etterlattes interesser i straffesaken.

Oppsummert har oppgaven etter min mening vist at EMK ikke ivaretar de fornærmede og deres interesser på en fullgod måte. Som nevnt innledningsvis i oppgaven har både FN og Europarådet vedtatt mer spesifikke, internasjonale rettigheter for den fornærmede. Det hadde derfor vært ønskelig med en tilsvarende presisering av rettighetsbestemmelsene i EMK for å tydeligere markere viktigheten av fornærmedes interesser i straffesaker.

6 Litteraturliste

6.1 Bøker

Aall, Jørgen *Rettsstat og menneskerettigheter*. 2. utg. Bergen, 2007.

Andenæs, Johs. *Norsk straffeprosess*. 4. utg. ved Tor-Geir Myhrer. Oslo, 2009.

Hall, Matthew *Victims and Policy Making*. Oxon, 2010.

Hov, Jo *Rettergang II – Straffeprosess*. Oslo, 2007.

Høstmælingen, Njål *Internasjonale menneskerettigheter*. Oslo, 2003

Jacobs, Francis, White, Robin and Ovey, Clare *The European convention on human rights*. 5. utg. Oxford, 2010.

Mirmotahari, Amir *EMK og mellomprivate konflikter – statsansvar for mellomprivate konflikter etter Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen*. Oslo, 2007.

Mowbray, Alastair *The development of positive obligations under The European convention on human rights by The European court of human rights*. Oregon, 2004.

Nørregaard, Marianne *Menneskerettighetskonventionens anvendelse mellom private*. København, 2004.

Robberstad, Anne *Mellom tvekamp og inkvisisjon – Straffeprosessens grunnstruktur belyst ved fornærmedes stilling*. Oslo, 1999.

Xenos, Dimitris *The positive obligations of the state under The European convention of humans rights*. Oxon., 2012.

6.2 Lovgivning

6.2.1 Traktater

- EMK Den Europeiske Menneskerettighetskonvensjonen, Roma 1950
- Council of Europe, *Convention on the compensation of victims of violent crimes*. Strasbourg, 1983.
- Council of Europe, *Convention on action against trafficking in human beings*. Warsaw, 2005.

6.3 Dommer

6.3.1 Internasjonale dommer

A. v. Croatia	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 14. oktober 2010
A v. The United Kingdom	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 23. september 1998
Akkoc v. Turkey	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 10. oktober 2000
Angelova and Iliev v. Bulgaria	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 26. juli 2007
Avkhadova and others v. Russia	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 14. mars 2013
Bazjaks v. Latvia	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 19. oktober 2010
Beganovic v. Croatia	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 25. juni 2009

Bozkir and others v. Turkey	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 26. februar 2013
Branko Tomasic and others v. Croatia	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 15. januar 2009
Bulfracht Ltd. v. Croatia	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 21. juni 2011
Bures v. The Czech Republic	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 18. oktober 2012
Cesnulevicius v. Lithuania	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 10. januar 2012
Chabrowski v. Ukraine	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 17. januar 2013
Communist Party of Russia v. Russia	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 19. juni 2012
De Souza Ribeiro v. France	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 13. desember 2012
D. J. v. Croatia	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 24. juli 2012
C. A. S. and C. S. v. Romania	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 20. mars 2012
Costello-Roberts v. The United Kingdom	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 25. mars 1993
Csoma v. Romania	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 15. januar 2013
Denizci and others v. Cyprus	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 23. mai 2001

Durdevic v. Croatia	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 19. juli 2011
ER and others v. Turkey	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 31. juli 2012
Eremiasova and P. v. The Czech Republic	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 16. februar 2012
Ergi v. Turkey	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 28. juli 1998
Finogenov and others v. Russia	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 20. desember 2011
Georgel and G. Stoicescu v. Romania	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 26. juli 2011
Geppa v. Russia	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 3. februar 2011
Ghimp and others v. The Rep. of Moldova	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 30. oktober 2012
Giuliani and Gaggio v. Italy	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 24. mars 2011
Gorovensky and Bugara v. Ukraine	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 12. januar 2012
Gül v. Turkey	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 14. desember 2000
Gülec v. Turkey	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 27. juli 1998
Hajduova v. Slovakia	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 30. november 2010

Handyside v. The United Kingdom	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 7. desember 1979
Hirsi Jamaa and others v. Italy	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 23. februar 2012
Huohvanainen v. Finland	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 13. mars 2007
I. G. v. Moldova	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 15. mai 2012
Ilbeyi and Meriye Kemaloglu v. Turkey	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 10. april 2012
Isaak v. Turkey	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 24. juni 2008
J. L. v. Latvia	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 17. april 2012
Kangasluoma v. Finland	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 20. januar 2004
Kelly and others v. The United Kingdom	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 4. mai 2001
Khadzialiyev and others v. Russia	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 6. november 2008
Klass and others v. Germany	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 6. september 1978
K. M. C. v. Hungary	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 10. juli 2012
Koky and others v. Slovakia	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 12. juni 2012

Koval and others v. Ukraine	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 15. november 2012
Kozhokar v. Russia	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 16. desember 2010
Kruskovic v. Croatia	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 21. juni 2011
K. T. v. Norway	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 25. september 2008
Laakso v. Finland	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 15. januar 2013
Lashin v. Russia	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 22. januar 2013
Lawless v. Ireland	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 1. juli 1961
Leander v. Sweden	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 26. mars 1987
Lesjak v. Croatia	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 18. februar 2010
Mahmut Kaya v. Turkey	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 28. mars 2000
Maksimov v. Russia	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 18. mars 2010
Marckx v. Belgium	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 13. juni 1979
M. and C. v. Romania	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 27. september 2011

M. C. v. Bulgaria	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 4. desember 2003
McCann and others v. The United Kingdom	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 27. september 1995
Masneva v. Ukraine	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 20. desember 2011
Medova v. Russia	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 15. januar 2009
Menson and others v. The United Kingdom	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 6. mai 2003
Mihal v. Slovakia	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 5. juli 2011
Mikayil Mammadov v. Azerbaijan	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 17. desember 2009
Mojsiejew v. Poland	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 24. mars 2009
Mosley v. The United Kingdom	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 10. mai 2011
M. S. S. v. Belgium and Greece	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 21. januar 2011
Muta v. Ukraine	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 31. juli 2012
Ogur v. Turkey	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 20. mai 1999
Opuz v. Turkey	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 9. juni 2009

Osman v. The United Kingdom	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 28. oktober 1998.
P. and S. v. Poland	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 30. oktober 2012
Pashayev v. Azerbaijan	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 28. februar 2012
Paul and A. Edwards v. United Kingdom	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 14. mars 2002
Perez v. France	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 12. februar 2004
Puntintseva v. Russia	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 10. mai 2012
Rantsev v. Cyprus and Russia	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 7. januar 2010
Razvyazkin v. Russia	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 3. juli 2012
Remetin v. Croatia	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 11. desember 2012
Reynolds v. The United Kingdom	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 13. mars 2012
Ribic v. Slovenia	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 19. januar 2010
Roman v. Finland	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 29. mars 2013
R. R. and others v. Hungary	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 4. desember 2012

Salakhov and Islyamova v. Ukraine	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 14. mars 2013
Salikhov v. Russia	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 3. mai 2012
Seal v. The United Kingdom	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 7. desember 2010
Shafiyeva v. Russia	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 3. mai 2012
Shumkova v. Russia	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 14. februar 2012
Sierpinski v. Poland	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 3. november 2009
Silver and others v. The United Kingdom	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 23. mai 1983
Sizarev v. Ukraine	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 17. januar 2013
Soderman v. Sweden	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 21. juni 2012
Solomou and others v. Turkey	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 24. juni 2008
Stubbings and others v. United Kingdom	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 22. oktober 1996
Suleymanov v. Russia	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 22. januar 2013
Takhayeva and others v. Russia	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 18. september 2008

Tautkus v. Lithuania	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 27. november 2012
Teren Aksakal v. Turkey	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 11. september 2007
Trapeznikova v. Russia	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 11. desember 2008
Tsechoyev v. Russia	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 15. mars 2011
Tyagunova v. Russia	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 31. juli 2012
Tyrer v. The United Kingdom	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 25. april 1978
Urbanek v. Austria	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 9. september 2010
Umayevy v. Russia	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 12. juni 2012
Valiulienė v. Lithuania	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 26. mars 2013
Van Colle v. The United Kingdom	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 13. november 2012
Varnava and others v. Turkey	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 18. september 2009
Volk v. Slovenia	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 12. desember 2012
Von Hannover v. Germany no. 2	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 7. Februar 2012

Vrbica v. Croatia	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 1. april 2010
Walaszek v. Poland	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 10. januar 2012
Wasilewska and Kalucka v. Poland	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 23. februar 2010
X and Y v. The Netherlands	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 26. mars 1985
Z and others v. The United Kingdom	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 10. mai 2001
Zorica Jovanovic v. Serbia	The European Court of Human Rights, Strasbourg, 26. mars 2013

6.4 Forarbeider

6.4.1 NOU

NOU 2006:10 *Fornærmede i straffeprosessen – nytt perspektiv og nye rettigheter*

6.5 Erklæringer

General Assembly resolution 40/34 *Declaration of Basic Principles and Justice for victims of Crime and Abuse of Power* av 29. november 1985

Council of Europe R (85)11 *The position of the victim in the framework of criminal law and procedure* (1985)

Council of Europe R (87)21 *The assistance to victims and the prevention of victimization* (1987)

Council of Europe R (2002)5 *The protection of women against violence* (2002)